

Diss.
2109/10

Diss. 2109 (10.)

is

ICI

,

ci

AU,

J, ET

LORE-

O,

S

ITERIS

NA

IT

LO,

Liss. 2

DISPUTATIO INAUGURALIS
DE
VI ET EFFICACIA
ORACULI DELPHICI
IN GRAECORUM RES GRAVISSIMAS,

QUAM,
FAVENTE SUMMO NUMINE,
EX AUCTORITATE RECTORIS MAGNIFICI
JOANNIS HENRICI PAREAU,
PHILOS. THEOR. MAG. LITT. HUM. ET THEOL.
DOCT. LITT. ORIENT. PROF.

AMPLISSIMIQUE SENATUS ACADEMICI CONSENSU, ET
NOBILISSIMAE FACULTATIS PHILOSOPHIAE THEORE-
TICAE ET LITERARUM HUMANIORUM DECRETO,

PRO GRADU DOCTORATUS

SUMMISQUE IN PHILOSOPHIA THEORETICA ET LITERIS
HUMANIORIBUS HONORIBUS AC PRIVILEGIIS,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

RITE ET LEGITIME CONSEQUENDIS,

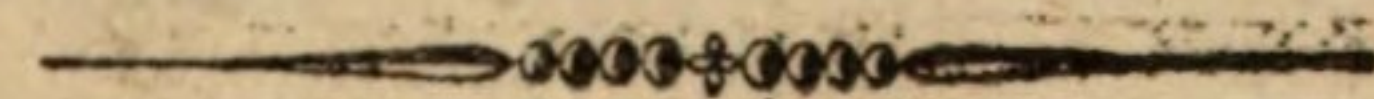
PUBLICO ET SOLENNI EXAMINI SUBMITTIT

HENRICUS JOANNES MERXLO,

TRAJECTINUS

IN GYMNASIO AMSTELODAMENSI PRAECEPTOR.

DIE VI NOVEMBRIS MDCCCXXII, HORA XI.

TRAIECTI AD RHENUM;
EX OFFIC. JOH. ALTHEER.

1822.

VIRIS ILLUSTRISSIMIS
AMPLISSIMIS GRAVISSIMIS

DAVIDI GUILIELMO ELIAS,

J. U. D. ORD. LEON. BELGICI EQUITI, COLLE-
GIO EQUESTRI ET ORDINUM PROVINCIAE
HOLLANDIAE ADSCRIPTO, MAGISTRATUS
AMSTELAEDAMENSIS PRAESIDI, ATHE-
NAEI ILLUSTRIS CURATORI.

PETRO ALEXANDRO VAN BOETZELAAR,

J. U. D. ORD. LEON. BELGICI DECURIONI COL-
LEGIO EQUESTRI ET ORD. GEN. ADSCRIPTO
URBIS AMSTELAEDAMENSIS CONSULI ET
SENATORI, ATHENAEI ILLUSTRIS CU-
RATORI.

DANIELI HOOFD,

J. U. D. ORD. LEON. BELGICI EQUITI, ATHE-
NAEI ILLUSTRIS CURATORI.

JOANNI WILLMET,

AT. LIB. MAG. PHIL. DOCT. LINGG. ANTIQUI-
TATIS ET HIST. ORIENT. PROF. GYMNA-
SII AMST. INSPECTORI.

ILLUSTRISSIMIS GYMNASII CURATORIBUS.

HAS QUAESCUNQUE PRIMITIAS.

D. D. D

AUCTOR.

AMPHIBIAN ON A LARVA

DAVID COLEMAN M.D.

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN

DAVID COLEMAN M.D.

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN

DAVID COLEMAN M.D.

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN

THE LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN
ON A LARVA OF THE AMPHIBIAN

LECTORIBUS

S. P. D.

H. J. MERXLO.

Sexennium est, ex quo literarum studia in Academia Rheno-Trajectina inchoata et culta, sed temporum difficultate intermissa, constanti ardore repetivi. Ab eo inde tempore, ut honorem doctoris sperare nunquam desii, ita omnium literarum studio, et omni, quem toleravi, labore hoc egi, ut aliquando rem speratam attingerem. Sero hoc accidit, quamquam, si vitae prioris memoriam recordor, non felicitis admodum nec quietae, maturius etiam quam expectare debueram. Primum enim praeceptor Scholae Latinae Harlemum, Harlema deinde Amstelodamum vocatus, tantum temporis et obeundo bene diligenterque meo muneri, et curae rei familiaris impendi, ut nisi noctes saepe diebus continuassem, paucas tantum horas legendo aliquid scribendoque potuissem tribuere. Accedebat ipsa inveniendi difficultas idoneam scriptioni materiem, quae in tanta, quanta nunc est, commentationum multitudine, omnis fere exhausta esse videbatur.

De-

Denique, fuit ista rerum mearum conditio, ut per illud sexennium multa denuo tractare cogerer, quae partim mihi exciderant, partim facta erant minus mihi familiaria. Hanc mihi instaurandorum studiorum viam primus indicavit Jacobus meus Geelius, vir et bonarum literarum amantissimus, et mei meorumque commodorum studiosissimus. Accessit Heusdii Vir. Clar. cujus jam saepius non obscure gratiam eram expertus, et P. H. Peerlcampii, id temporis Harlemensis Gymnasii rectoris, humanitas ac benevolentia. Et horum quidem ille proponebat, ut de Vi et Auctoritate scriberem Oraculorum in primis Delphici in res Graecorum gravissimas. Egregium profecto argumentum et novum, cujus autem difficultate haud exigua conflictatus sum. Quid enim? aliud est, historiam enarrare, aliud vero fontes indagare, e quibus res gentium gravissimae manarint. Haec philosophica erat ratio eaque unice vera hujus materiei elaborandae. Illa in promptu est, adferendis tantum factis, quae ab historicis traduntur. Haec vero seriam requirit cogitationem. Quid, quod Oraculorum naturam longe aliam fuisse demonstrandum erat, atque vulgo credi soleat (*)?

Vel

(*) Sero intellexi, Mediolani editum esse anno superiori l'Oraclo di Delfo del Conte Francesco Men-

Vel sic tamen non despondi, et quod Heusdius absens non potuit, id sane Peerlcampus non noluit potuitque amico colloquio egregie praestare, cui tantum me debere fateor, ut illius consuetudo mihi Harlemi fuerit Academiae instar, mearumque fortunarum egregium ornamentum.

Accipiant has aequi lectores primitias hominis, qui, quantum potuit, fecit, et porro summa nitetur ope, ut Viris doctis et peritis rerum arbitris in colenda literarum humanitate satisfaciat.

Mengotti, cujus argumentum est: „Che quella era un' istituzione politica, intimamente connessa col governo costituzionale della Grecia, e avvedutamente coperta col velo della religione, affine di dare alla medesima maggiore forza ed autorità” „Institutionem fuisse politicam cum principiis gubernandae civitatis in Graecia arte conjunctam, sub specie religionis, quo major illi vis adderetur et auctoritas.” Nolim de libro judicare, quem nondum legi: sed speciem usurpasse religionis sacerdotes Delphicos, ut regerent Graecos, haud equidem existimem. Vetusta enim Graecorum aetate, e sacris sponte sua omnis procescit ars sive doctrina politica.

*Scripsi Amstelædami
Ipsis Idibus Septembribus
A°. MDCCCXII.*

Μηδὲν ἄγαν σπεύδειν· καίρος δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστός
ἔργμασιν ἀνθρώπων· πολλάκι δ' εἰς ἀρετὴν
σπεύδει ἀνὴρ κέρδος διζήμενος, ὃν τινα δαίμων
πρόφρων εἰς μεγάλην ἀμπλακίην παράγει,
καὶ οἱ ἔθηκε δοκεῖν ἅ μὲν ἢ κακὰ, ταῦθ' ἀγάθα εἶναι
εὐμαρέως· ἅ δ' ἂν ἢ χρήσιμα, ταῦτα κακὰ.

THEOGNIS.

P R O O E M I U M.

Inquirentibus nobis vetustissimam cujusque gentis historiam, permagnam ab initio fuisse patet sacerdotum auctoritatem. Habebantur enim sacerdotes sacrosancti, qui hominum sacrificia Diis offerrent, ac Deorum jussa ad homines traducerent. Festis praeerant, ad quae gentes e vicinis remotioribusque locis undique summa frequentia confluebant. Nec vero sacra tantummodo peragebant: erant iidem variarum artium periti, quibus hominibus barbaris prodesse. Curabant aegrotos, dissentientes conciliabant, ab injuriis vindicabant infirmos et supplices. Cultu enim ceteris omnibus excellebant et, qui cultus semper honos fuit, expetebant eorum sapientiam quotquot ope et consilio egerent.

A

Ex-

Exstiterunt ita vetusto Graecorum aevo ubivis in Graecis sacerdotum familiae, loca sacra incolentes, templis festisque praefectae, et divina auctoritate responsa rogantibus dantes, quae *χρησμοί*, oracula vocabantur. Adibant sacerdotes illos homines, prouti adire solebant vel *sapientes*, quorum consilia expeterent, vel *judices et arbitros*, quorum sententia lites suas dirimerent. Similitudinem hanc jam attendit Cicero, celebratissimo illo loco de Jurisconsultis Romanis, *de Orat.* I. Cap. 45. „ quid est enim praecla-
 „ rius, quam honoribus et reipublicae muneribus
 „ perfunctum senem, posse suo jure dicere idem,
 „ quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo,
 „ se esse eum, unde sibi, si non populi et re-
 „ ges, at omnes sui cives consilium expetant,

„ *Suarum rerum incerti: quos ego mea ope ex*
 „ *Incertis certos, compotesque consilii*
 „ *Dimitto, ut ne res temere tractent turbidas.*

„ Est enim sine dubio domus Jurisconsulti totius
 „ oraculum civitatis. Testis est hujusce Q. Mu-
 „ cii Janua et Vestibulum, quod in ejus infir-
 „ missima valitudine, affectaque jam aetate, ma-
 „ xima quotidie frequentia civium, ac summo-
 „ rum hominum splendore celebratur.” Ele-
 gans fane et justa comparatio! Ut enim poste-
 riori aetate apud Romanos ad Jurisconsulti Ja-
 nuam et Vestibulum confluebant cives, qualem
 Ci-

Cicero laudat Q. Mucium, honoribus et reipublicae muneribus perfunctum senem; sic populi confluebant antiquis illis temporibus ad Delphicos sacerdotes, quorum consilio et prudentia unice uterentur.

Nec singulares tantum homines, ut apud Romanos clientes, oraculorum consilia et iudicia petebant: Civitates etiam ad Delphicum Deum legatos mittebant, ut ipsius auctoritate vel lites componerentur, vel coloniae emitterentur (1); ut leges sancirentur, vel in turbidis rebus pax et tranquillitas restitueretur. Immo vero tam proxime conjunctae erant res Spartanorum cum Delphico Oraculo, ut publice apud eos institutos reperiamus legatos, *θεοπροποῦς*, hoc tantum habentes munus, ut Oraculum confulerent Delphicum (2). Unde profecto patet, quanta in Graecis fuerit antiquo aevo Oraculorum celebritas, quanta item eorum in res gentium vis et auctoritas.

Invalescente apud Graecos politica prudentia et philosophia, contemni coeperunt oracula: sed vetusto aevo, quum penes sacerdotes unice omnis esset rerum administrandarum cura et providentia, haud mirum, si maxime profuerint popu-

(1) Cic. de Div. I. Cap. 1.

(2) Herod. VI. Cap. 57.

pulis. Errasse subinde Pythiam in futura praedicendo, vel in monendo de rebus praesentibus, quis dubitabit? Erat enim mortalis, quamvis poëtico et divino, ut videbatur, furore agitata; sed, nisi ex adytis istis vera saepissime responsa, prudentissima monita et consilia prodiissent, haud ita diu nec tanto studio Pythium Apollinem adiissent, nec Graeciae, nec caeterae gentes. Exemplo sit Croesus, qui tentatis plurimis, quae tunc ferebantur, oraculis, unicum probarit Delphicum, quamvis et Amphiarai responsum verax agnoverit (1). Praeclarus est hac de re locus Ciceronis, *de Divin.* I. Cap. 19. Ubi sic Oraculorum causa defenditur: „ Age, ait Quintus, barbari vani atque fallaces: num etiam „ Grajorum historia mentita est? quae Croeso „ Pythius Apollo, ut de naturali divinatione „ dicam, quae Atheniensibus, quae Lacedaemoniis, quae Tegeatis, quae Argivis, quae Corinthiis responderit, quis ignorat? Collegit „ innumerabilia oracula Chrysippus, nec ullum „ sine locuplete auctore atque teste. Quae quia „ nota tibi sunt, relinquo. Defendo unum hoc: „ Numquam illud Oraculum Delphis tam celebre et tam clarum fuisset, neque tantis donis refertum omnium populorum atque re-

„ gum

(1) Herod. I. Cap. 48.

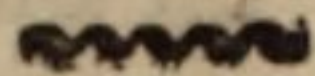
„ gum (1), nisi omnis aetas Oraculorum illo-
 „ rum veritatem esset experta. Jam diu idem
 „ non facit. Ut igitur nunc minore gloria est,
 „ quia minus oraculorum veritas excellit; sic
 „ tum, nisi summa veritate, in tanta gloria non
 „ fuisset. Potest autem vis illa terrae, quae men-
 „ tem Pythiae divino afflatu concitabat, evanuis-
 „ se vetustate, ut quosdam exaruisse amnes, aut
 „ in alium cursum contortos et deflexos vide-
 „ mus. Sed, ut vis, acciderit: magna enim
 „ quaestio est: modo maneat, id quod negari non
 „ potest, nisi omnem historiam pervertimus,
 „ multis seculis verax fuisse id oraculum.”

Quodsi ita in oraculorum responsis prudentiam
 agnoscimus sacerdotum, qui antiquo aevo soli
 erant in rudibus gentibus sapientissimi, sponte
 intelligimus, vetustam Graecorum historiam per-
 cipi rite non posse, nisi summa habeatur ora-
 culorum ratio. Et vero Graecae historiae pa-
 rens Herodotus, in rebus gentis suae enarrandis,
 passim responsa Pythiae memorat et effata, qui-
 bus gentium negotia rexit. Qua de re sic, ante
 hoc quinquennium, scripsit Heusdius, V. Cl.
 in *Diatribae in Civitat. antiq.* pag. 20. „ Cele-
 „ bratissimum est in tota historia antiqua Ora-
 „ culum Delphicum. Et dici non potest, quan-
 „ tam

(1) Justin. XXIV. Cap. 6.

„ tam illud vim habuerit in politica omnia ve-
 „ terum negotia. Nam five de bello ageretur
 „ suscipiendo, five de nova inducenda regimi-
 „ nis ratione, five de Coloniis emittendis, in
 „ gravissimis hisce causis consulebatur continuo
 „ Pythia. Legentibus diligenter antiquos His-
 „ toricos, maxime Herodotum, videatur nobis
 „ pependisse ferme ab hoc oraculo antiqua Grae-
 „ corum historia.”

Equidem ex quo tempore, decursis Acade-
 miae Rheno-Trajectinae spatiis, juventuti pro-
 desse ad litterarum studia coepi, Herodotum sum-
 mo studio et ardore legi: et progressum meo-
 rum tandem quaecunque specimen edere cu-
 piens, ex ipso hoc auctore argumenta sumere
 decrevi, quae de industria tractarem. Quum
 autem tam frequens apud eum esset oraculorum
 mentio, et cohaerere prorsus illa viderentur cum
 ipsa historia, suadente Heusdio, V. Cl. scri-
 bere tentavi *de vi et efficacia Oraculi Delphici
 in res gravissimas Graecorum*, qua in materia
 tractanda ipsam fere dilectissimi praeceptoris sen-
 tentiam ex Herodoto illustrare et confirmare stu-
 dii.

DISPUTATIO

DE VI ET EFFICACIA ORACULI DEL- PHICI IN RES GRAECORUM GRAVISSIMAS.

Ita comparata esse videtur hominum natura, ut, quamvis verissimae res proponantur, si paullo sint abstractiones, minus moveant animum. Aegre praecepta audimus moralia; historiae vero, tam fictae quam verae, ab infantia inde studiosi sumus. Rerum, quas exhibet, varietas, orbis terrarum conversiones, regnorum vicissitudines, regionum, montium, fluminum natura et situs, gentium in primis ortus, incrementa, vigor, res gestae, vicissitudines, verbo, omnia, quae quasi in tabula nobis historia depingit, animum nostrum capiunt; ut in hanc etiam observatio-

nem convenire videatur elegans illud Horatianum (1):

„ *Segnius irritant animos demissa per aurem,*
 „ *Quam quae sunt oculis subjecta fidelibus, et quae*
 „ *Ipsæ sibi tradit spectator.*

Nam quo clarius haec depicta sunt, eo magis capi solemus. Haec igitur depingere fustinenti, adeoque historico, non veritatis sufficit studium: placeat idem oportet, cum rerum, quas exponit, varietate, tum narrandi describendique elegantia. His dotibus qui sic exellerent, pauci Herodoto pares reperti sunt. Quam elegans narrandi genus, quam simplex, quam nativum, quam non impeditum! Illum aemulatus est Lucianus (2), sed desperans se assequi illum posse, Ἡροδότου, inquit, εἰ δὲ μὲν καὶ τὰλλα μιμήσασθαι δυνατὸν ἦν· οὐ πάντα φημι, ὅσα προσῆν αὐτῷ, μεῖζον γὰρ εὐχῆς τοῦτογε· ἀλλὰ καὶ ἐν ἐκ τῶν ἀπάντων, οἷον ἢ κάλλος τῶν λόγων, ἢ ἀρμονίαν αὐτῶν, ἢ τὸ οἰκεῖον τῇ Ἰωνίᾳ καὶ προσφυές, ἢ τῆς γνώμης τὸ περιττὸν, ἢ ὅσα μυρία καλὰ ἐκεῖνος ἅμα σύλλαβων ἔχει, πέρα τῆς εἰς μίμησιν ἐλπίδος. Audire tibi videaris patrem familias e longinqua peregrinatione reducem, circumfeden-

ti.

(1) In arte Poët. vs. 180.

(2) Lucian, Herod. Tom. I. pag. 831.

tibus liberis totique familiae, quae oculis ipse viderit, quaeve fando audiverit, religiose exponentem (1). Ejus Musis inscripti libri Musarum ubivis gratias spirant et dotes. Inest iis, quale Homeri Hymno in Cererem inesse sensit Ruhnkenius (2), ille in singulis versibus *χρῶς ἀρχαιοπινής*, vetustatis rubigo, quae sentiri, imperitis quid sit explicari nequit. Et nullus tamen ad nos pervenit antiquorum scriptorum, qui tot tamque graves nactus sit, quam Herodotus, et obtrectatores et accusatores. Namque, ut de plurimis taceam, Plutarchum habuit hostem acerbissimum.

Quae cum ita sint, scripturo mihi de vi et efficacia Oraculi Delphici in res civitatum Graecarum gravissimas, easque Herodoti auctoritate comprobaturo, non modo non alienum visum est, sed jure quodam a me repeti posse, ut nonnulla de ejus fide historica praemitterem. Igitur hoc nobis erit propositum, ut quam paucissimis eum a Plutarchi criminationibus defendamus, deinde ex citatis locis, ejus studium ostendamus veritatis.

Et vero, quod ad criminationes adtinet, nobis statuere posse videamur, Plutarchum amore ductum

(1) Vid. Wyttenb. in praef. ad select. pr. hist.

(2) In praef. pag. 10. infra.

tum patrio, quaecumque in dedecus scripsit Herodotus suorum popularium, vel minuere vel plane subvertere voluisse: quod quidem consilium quum de industria in singulis non ausus sit vindicare, iudicium instituisse in universam Herodoti historiam. Itaque imprimis illum mordacem reperimus, ubi alia Herodotus aliis Graeciae populis vel detrahit, vel tribuit. Hinc illi hoc objicit universe: id unice Herodotum studuisse, ut tam Graeciae universae quam singularum civitatum gloriam obscuraret (1). Jam vero scimus Boeotium fuisse Plutarchum, cuius gentis, aequae ac Corinthiorum perfidiam libere commemorat Herodotus; sed Boeotiorum imprimis, qui non contenti, quod rem prodidissent Graeciae communem, Persisque parerent, pugna apud Plateas facta, pari ac Persae ardore, contra suam ipsorum patriam dimicarunt (2). Has quamvis veras causas dissimulans, acerbissime in Herodotum invectus est. Nihilominus tamen hic egregios nactus est defensores, quorum alius illum alio praeclarius defendit. Aldum dico Manutium, Joachimum Camerarium, Henricum Stephanum, viros non minus iudicandi acumine, quam eximia doctrina nobiles. Opti-

(1) Plutarch. de Herod. malign. pag. 854.

(2) Herod. VIII. Cap. 34. IX. Cap. 67.

time tamen, meo quidem iudicio, Herodoti causam egerunt, e Gallis, Abbas Geinozius (1), et e nostratibus, C. G. de Rhoer, V. Cl. quorum ille Plutarchi criminationes feliciter admodum refutavit, hic luculentissime docuit, quomodo Herodoti fides recte sit aestimanda (2). Vel sic tamen plurimi Plutarchum secuti sunt criminatorem, falsa illi ubivis objicientes, ubi illum non intelligerent, aut vanitatis damnantes, ubicunque illis mira et incognita referret, nec apud alios antiquos scriptores obvia. Illum sane non intellexisse videntur, qui, ab aliis quae se accepisse testatur Herodotus, haec solo ipsius testimonio niti arbitrantur, easque formulas negligunt, quibus fidelis hic incorruptusque rerum enarrator suam ab aliorum opinione distinguere solet. Hae autem formulae fere sunt: ὡς μὲν οἱ Πέρσαι λέγουσι, ὡς δὲ οἱ Φοινίκες. — Φασὶ δὲ αὐτοὶ οὗτοι, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστα λεγόντες. aut hujuscemodi sunt dictiones: Λακεδαιμόνιοι μὲν ταῦτα λέγουσι μούνοι Ἑλληνων, τὰ δὲ κατὰ τὰ λεγόμενα ὑπ' Ἑλληνων ἐγὼ γράφω. Atque sic quidem sexcenties. Magnum ubivis veritatis studium ostendit, ut ex plurimis hoc eligamus (3).
Lec-

(1) In Mem. Acad. Inscript. etc. Lib. XIX. pag. 115. (2) C. G. de Rhoer, in Disfert. de Fide Herod. recte aestimanda. (3) Herod. I. Cap. 193.

Lectoribus fuspicatus rem se narraturum incredibilem, quodammodo omittit illam. Narratio est, de frumenti et frugum generibus in agro Babylonico. In his sesamum mira praeminet magnitudine. Itaque Herodotus: ἐκ δὲ κέγχρου καὶ σισάμου ὅσον τι δένδρον μέγαθος γίνεται, ἐξεπισάμενος, μνήμην οὐ ποιήσομαι, εὖ εἰδὼς, ὅτι τοῖσι μὴ ἀπιγμένοιισι — ἐς ἀπισίην πολλήν ἀπίκται. Vel alium citat auctorem, si de veritate statuere dubitat (1). Πελασγοὶ, ἐπεὶ τε ἐκτὸς Ἀττικῆς ὑπὸ Ἀθηναίων ἐξελάθησαν, εἴτε ὧν δὴ δικαίως, εἴτε ἀδίκως, τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχω φράσαι, πλὴν τὰ λεγόμενα, ὅτι Ἑκαταῖος μὲν — ἔφησε — λέγων ἀδίκως. Denique credibile non est, illum omnium sui temporis Graecorum sapientum suffragium laturum fuisse, quum in ὀπισθόδομῳ (2), templi Jovis Olympii postico, collectis undique Proceribus Graecisque universis, suas recitaret historias, si aut vana, aut falsa, aut fide indigna attulisset. Omnino videtur Herodoto utrumque hoc legentium vitium obfuisse: alterum, quod illum non bene intelligerent, alterum, quod humanam eruditionem suo ingenio metientes, non dubitarent ad fictas fabulas referre, quaecunque non intellecta aut minus perspecta haberent. Multa enim
qui-

(1) VI. Cap. 137. (2) Lucian. Tom. I. pag. 833.

quibus majores nostri fidem non habebant, ea, qua nos vivimus, Philosophiae luce, facilius et intelliguntur et creduntur. Hinc jam suo tempore Boerhavius (1) hoc Herodoto luculentum fidei atque integritatis testimonium dedit, „ hodiernas, „ dicens, observationes probare fere „ omnia magni viri dicta, quae semi docti, „ rerum naturalium ignari, pro falsis fictisque „ habuerunt”. Quod quidem ex hoc exemplo latius posfit patere. Oves memorat Herodotus, earumque tantae longitudinis et latitudinis caudas, ut plostella facere, iisque caudas subligare deberent pastores, ne tanto pondere per humum tracto, ulcera nanciscerentur caudae (2). Quis hoc hodie in dubium vocaverit (3)? Sic Taurus apud Gellium Philosophus, seu potius Sophista Graecus, mare incongelabile opinatur, tamque futile hoc decretum Herodoti doctrinae atque experientiae opponere audet (4). Nos contra pro certo scimus, non tantum maria quaedam frigore constringi posse, sed et ea quoque antiquitus hominibus ac plaustis pervia fuisse accepimus, quae nostris quidem temporibus nunquam

(1) Elem. Chem. I. pag. 551. (2) Herod. III. Cap. 113. (3) Buffon, Hist. Nat. Tom. XI. pag. 335. et Rusfel, Naturel History of Aleppo. (4) A. Gellius N. A. XVII. Cap. 8.

quam congelantur. Pontum v. g. Euxinum glacie concretum Ovidius memorat (1):

*Ipse vides certe glacie concrescere Pontum,
Ipse vides rigido stantia vina gelu.*

Propterea Savarius multum Herodoti fidem laudat in tradendis rebus Aegyptiacis (2): cui Volneius plane consentit (3).

Nec mirum sane. Regiones enim, de quibus narrat Herodotus, plerasque ipse adiit, et earum quaecunque miranda viderentur et scitu digna, diligenter consideravit, flumina, montes, mores incolarum, religionem, instituta. Quae ut probe cognosceret, tabulas consuluit publicas, monumenta, inscriptiones. Et quo certius etiam sciret, sapientes adiit et sacerdotes. Hinc, quamvis non dubitans de veracitate Memphicorum sacerdotum, Heliopolin profectus est, inde Thebas, ut compertum haberet, num harum etiam urbium sacerdotum narrationes cum Memphicis consentirent (4)

Hac

(1) De Ponto El. VII. vs. 17. (2) Savary, lettres sur l'Egypte, Tom. I. pag. 101. Je ne puis, inquit, apprecier que la partie de l'histoire d'Herodote, qui traite de l'Egypte; et c'est avec la plus grande satisfaction, que j'ai retrouvé dans ce pays les mœurs et les usages, qu'il a decrits, avec quelques legères modifications.

(3) Volney, Voyage en Syrie et en Egypte, Tom. I. pag. 19. (4) Herod. II. Cap. 3.

Hac usus Herodotus, in rebus gentium describendis, diligentia, haud silentio praetermisit, quae vatum antiquitus fuerit et sacerdotum in res gentium vis et efficacia. Docuit adeo, quod vulgo attendi non solet, haud vanam fuisse aut abjectam oraculorum conditionem; sed eluxisse in iis sacerdotum prudentiam, qua homines et populos regerent. Quamobrem operae pretium nos facturos arbitrati sumus, si, illo duce, vetustam Graecorum historiam adumbraremus, ut quam proxime cum Oraculo Delphico conjunctam. Sed antea quam eo procedamus, exemplo ostendere juvat, sapientissimis morum praeceptis, hominum vitae hoc oraculum prospexisse.

I.

PRAECEPTA MORALIA ORACULI
DELPHICI.

Inscriptum habebat Delphicum templum nobilem sententiam γνῶθι σεαυτόν, celebratam illam ab omnibus, qui morum philosophiae operam navarunt, et principium continentem universae philosophiae Socraticae. Unde patet haud alienos fuisse Pythii Apollinis sacerdotes ab illa prudentia, qua singulorum hominum res ac vita emendarentur. Sed hujusmodi morum praecepta minus studuerunt historici ad posteritatis memoriam trans-

transferre, quippe ad celebriores populorum res gestas non pertinentia. Servavit autem quaedam Herodotus in rebus Glauci enarrandis, quae eo diligentius nobis observanda videntur. Igitur paullo superius repetamus, quae huic narrationi occasionem fecerunt. (1)

Mardonius, regis gener et Praefectus Persarum, capta Mileto, ceteros Jonas cum insulanis, qui a rege defecerant, subegerat. Hinc, pacatis in Jonia rebus, insequenti anno, cum ingentibus copiis Europam penitus invaserat, Eretriae et Athenis bellum illaturus; sed primum Thasios et Macedones adortus, expugnata Thaso, quum classem montem legeret Athonem, vehementi tempestate afflictatus, plurimas amiserat naves, ejusque pedester in Macedonia exercitus, a Brygis Thracibus, qui noctu castra fuerant adorti, magnam cladem acceperat. Tandem his devictis, fractas suas copias in Asiam reduxit. Proximo autem anno Darius in Graeciam mittit, qui aquam terramque peterent, navesque civitatibus maritimis imperarent. His rogantibus Graecorum multi dicto audientes fuerant, in primis insulani et Aeginetae, quare apud Spartanos prodicionis Graeciae ab Atheniensibus insimulantur. Itaque Cleomenes alter regum Spartanorum Aeginam
mit.

(1) Herod. VI. Cap. 43-87.

mittitur, deditiois auctores comprehensum: Demarati vero, alterius Spartanorum regis, cui cum collega similtas erat, consilio factum, ut abire re infecta cogeretur. Hinc Cleomenes haec Demarato mala molitus est. Dudum de proge-
nie Demarati dubius quidem rumor erat, quasi Aristone patre non nati. Igitur re ad oraculum Delphicum rejecta, Pythia, cujus sibi volunta-
tem Cleomenes astu conciliaverat, ita respondit consulentibus, ut Demaratus regia potestate ex-
ueretur, inque locum ejus Leotychides suffice-
retur. Cum hoc denuo Cleomenes Aeginam tendit, procures comprehendit Aeginetarum, in custodiam tradit Atheniensibus, illorum infestis-
simis. Post Cleomenes, detecta fraude, qua circumvenerat Demaratum, primum in Thesfa-
liam, tum in Arcadium fugit, si forte Arcades ad bellum contra Spartam posset inducere. Hinc tamen rediit, Spartanorum precibus adductus, ut denuo regno fungeretur. Deinde in insaniam incidit mortemque sibi foedam ipse conscivit. Jam, mortuo Cleomene, legatos Aeginetae mit-
tunt Spartam, qui obsides Athenas abductos re-
petant, Leotychidem in iudicium vocent. Hic, iudicio habito, Aeginetis tradendus censetur, ut pro illis esset, qui Athenis erant obsides: sed consilio servatus Theasidis Leoprepis filii, viri Spartae probati, cum Aeginetis ipse Athenas proficiscitur, repetitum, qui illic erant depositi.

Atque tunc quidem depositum reposcit. Athenienses autem tergiversari, praetexto utentes eodem, quo Demaratus antea Cleomenem destituerat, quum Aeginam deditionis auctores comprehensum venisset, scilicet duos dicentes in deponendo reges fuisse, ideoque alteri sine altero reddi non posse. Quibus Leotychides, ut sententiam evinceret, Glauci enarrat Epicydis filii factum, ab hac certe re non alienum. Itaque Glaucum narrat Epicydis filium olim in urbe vixisse Lacedaemone, virum cum aliis summis laudibus excellentem, tum justitiae fama nobilem. Huic aliquando contigisse, ut vir quidam Milesius Spartam veniret, illius conveniendi gratia, qui inter alia haec prae se ferret: se venisse, ut ejus justitia frueretur circa depositum, quod penes illum facere constituerat, quum Ionia semper periculis obnoxia, Peloponnesus autem tuta esset: quapropter penes illum se salvam credere pecuniam, quamque ut acciperet, orare, notis simul additis custodiendis, ut reddere posset pecuniam pariles notas ostendenti. Glaucum igitur hac conditione pecuniam accepisse. Multo autem interjecto tempore, filios ejus venisse, cujus erat depositum, notas exhibentes pecuniamque reposcentes. Glaucum contra negare neque quidquam istius rei se reminisci dicere, tempus rogare ad deliberandum. Post Delphos profectum esse sciscitatum oraculum, an jurejurando pe-

pecuniam praedaretur, eique Pythiam his versibus respondisse :

Γλαυκ' Ἐπικυδείδῃ, τὸ μὲν αὐτίκα κέρδιον οὕτω,
 "Ορκῶ νικῆσαι, καὶ χρήματα λήισσασθαι.
 "Ομνυ', ἐπεὶ θάνατός γε καὶ εὖορκον μένει ἄνδρα.
 'Αλλ' "Ορκοῦ παῖς ἐστὶν ἀνώνυμος, οὐδ' ἐπὶ χεῖρες,
 Οὐδὲ πόδες, κραιπνὸς δὲ μετέρχεται, εἰσόκε πάσαν
 Συμμάρψας ὀλέσῃ γενεὴν, καὶ οἶκον ἅπαντα.
 Ἄνδρὸς δ' εὖορκου γενεὴ μετόπισθεν ἀμείνων.

Docebat ita oraculum, „ continuo quidem lucrum videri jurejurando victorem esse, et alius pecuniam intervertisse : mortem fane manere tam qui bene, quam qui male juraverit. Juris autem jurandi hanc esse naturam, ut perjurum correptum cum subole domoque evertat, dum, qui sancte servaverit, illius posteritas viveat.”

Quibus auditis, pergit Leotychides, Glaucus Deum veniam eorum rogavit, quae dixisset, Pythia vero, τὸ πειρηθῆναι τοῦ θεοῦ καὶ τὸ ποιῆσαι ἴσον δυνάσθαι. „ Idem pollere tentare Deum et facere.” Tum Glaucum pecuniam reddidisse.

His enarratis, Leotychides Atheniensibus explicavit, cur haec instituta esset oratio. Scilicet se ostendere voluisse, nihil de deposito cogitandum, nisi ut repetentibus reddatur. In fato enim Glauci compertum fuisse, vel moliri fraudem cir-

ca depositum qui tentarent, hos divinitus poenas luere. Glauci enim nullam amplius progeniem superesse, neque domum ullam, quae illius esset, sed radicitus extrita quaecunque illius antea censerentur. Leotychides tamen nihilo magis Athenienses ad reddendos obsides perpulit. In oraculo autem vera observemus praecepta moralia. Eam docet sanctitatem, eam justitiae partem, quae nullis casibus moveatur neque minuatur, ab hominibus colendam: Deo suumtribuendum: et gravissimum illud: bonis a Deo prospici, malos male perire. Quae omnia plane Socratica. Glauco veniam roganti oraculum respondet: „tentare Deum et facere idem pollere,” significans scilicet, jam id peccasse Glaucom, ut perjurii poenam lueret. Ille enim vero, qui Deum ausus esset rogare, liceretne nefanda facere, nec ne, se nescire ostendebat, ἃ δεῖ πράττειν καὶ λέγειν, καὶ πρὸς θεοὺς, καὶ πρὸς ἀνθρώπους. (1). Impium hoc et Deo odiosum. Sic Socrates Alcibiadem quaerentem, quae a Deo homines precari oporteat, fuse docet, (2) cur aliorum hominum sacrificia a Deo rejiciantur, aliorum grata accipiantur, exemplo usus Lacedaemoniorum et Atheniensium. His aliquando acciderat, ut, quotiescunque bellum esset cum Lacedaemoniis, et mari et

(1) Plato Ἀλκιβ. β.

(2) Ibid.

et terra male rem gererent. Quo perculsi malo ad oraculum mittunt Ammonis, ibique per legatum conquesti sunt, quod, quamvis sacrificia, tum plura, tum magnificentiora, quam reliqui Graecorum, offerrent, inque sacris omnino sumptuosiores et venustiores essent, Deus tamen male in se consuleret; denique rogarunt, quo pacto possent a praesenti calamitate liberari. Respondisse Deum: βούλεσθαι αὐτῷ τὴν Λακεδαιμονίων εὐφημίαν εἶναι μᾶλλον, ἢ τὰ ξύμπαντα τῶν Ἑλλήνων ἱερά. „Sibi magis Lacedaemoniorum placere acclamationem, quam cuncta Graecorum sacrificia.” Quenam igitur acclamatio? Preces scilicet. In iis, quaecunque occurrerent, Athenienses petebant, sive bona, sive mala: quod longe secus Lacedaemonii. Deum, ita pergit Socrates, non ad sacrificia et donaria respicere, verum ad animum, an justus sanctusque sit: Deum a muneribus incorruptum esse, atque haec omnia spernere: a Deo justitiam et prudentiam praecipue honorari. Justos autem et prudentes esse, qui sciant, quae erga Deum et homines agere et dicere deceat. Sed haec longius nos a proposito abducant. Itaque illuc revertimur.

§. 2.

RES GRAVIORES SUSCEPTURI ANTIQUI
POPULI ORACULUM FERE DELPHI-
CUM CONSULERE SOLEBANT.

Fuit hæc antiquitus Graecorum ratio, ut prorsus religionis sensibus ducerentur; adeoque, qualiscunque regiminis ratio fuerit, pependisse ea videtur unice a sacerdotibus et magistratibus, quorum hi quidem illis successerunt, illi vero populorum excultores habendi sunt. In cujusvis enim gentis barbarie, doctrina rerumque cognitione sacerdotes ceteris hominibus præstare solent. Chaldaeos novimus astrologiae scientia excelluisse, medicina Aethiopes, Persarum magos aliis multis rebus, imprimisque sacerdotes Aegyptios. Quinam excoluerunt Romanos alii, nisi sacerdotes? Quanta fuere sapientia Numae Pompilii leges? Erat is plane sacerdos. Ipsum jus apud hunc populum antiquitus penes sacerdotes erat, ut Romanorum monumenta historica a pontificibus oriunda. Pariter apud antiquos Graecos summa existimabatur rerum peritia in sacerdotibus. Hi sacra curabant, festis præerant, iudices erant in causis dubiis et mutuis controversiis. Qui vero cum rerum omnium, tum etiam juris prudentia imprimis

ex-

excellere putabantur, Delphici erant sacerdotes. Habebatur ipsum templum Delphicum Graeciae universae quasi ἑστία communis: ad hoc undique confluebant populi, ut oraculum consulerent, cuius non pauca responsa talia erant, quae miram proderent, pro temporum ratione, sagacitatem. Atque hinc factum, ut tam magnam hoc oraculum vim habuerit in

Res Croesi.

Nullus fane in antiqua historia rex fuit, cui hoc oraculum magis ex voto respondisse, nullus etiam, cui magis contraria accidisse dixeris (1). Hic patri Alyattae in regnum quum successisset, mox Sardes, Lydiae caput, ad tantam evexit famam et splendorem, ut ad eas confluerent viri Graeciae nobilissimi et sapientissimi. In his Solon, qui praeclare admodum de vera felicitate cum Croeso disseruit. Et vero externam quidem felicitatis speciem gerebat Croesus, sed intus, in ipsa familia, infelix erat. Duos habebat filios, alterum mutum, alterum integrum et aequalium longe primum. Hunc pater in venatione aberranti telo percussus, miserrimo fato amisit: cuius vix defleta morte, cum se Croesus ex acerbis-

fi-

(1) Herod. Lib. I. Cap. 26—59.

fimo casu paulum erexisset, alia mox illi immi-
 nebat calamitas ex Cyro Persarum rege, qui,
 Persis ad arma vocatis, primum a Medis defec-
 tionem, mox bellum expertus, Medos supera-
 verat, ipsum regem in sua tenebat potestate. Erat
 autem Astyages Cyri avus maternus, Croeso affi-
 nis. Itaque hunc aegre ferens Croesus a suo ip-
 sius nepote subjectum teneri, verensque, ne ad Ly-
 diam quoque animum adverteret, Cyro obsistere
 volebat: Persarum enim in dies crescens vis et lata
 dominatio, ipsi rerum suarum magnam curam
 injiciebant. Rem vero tanti momenti priusquam
 aggrederetur, oracula tentare decrevit sui tem-
 poris celeberrima. Habebat illa propiora, ut
 Branchidarum, Telmesensium cet.; sed videtur
 cuncta experiri voluisse, neque ulli tunc quidem
 habuisse certam fidem. Quid igitur? Excogi-
 tavit aliquid ad explorandam eorum sapientiam;
 scilicet delectos misit, qui Libyae Graecorum-
 que oracula sciscitarentur, iisque mandavit, ut
 centesimo quisque die, postquam singuli pro-
 fecti essent, oraculum rogarent, quid eo die
 Croesus faceret; quodque singula respondissent
 oracula, scriptum ad se deferrent. Ceterorum
 quidem oraculorum responsa non tradit Herodo-
 tus, nisi et Amphiaräum Croeso visum esse ve-
 ra sentire. At quem fuisse putabimus Croesi stu-
 pore, lecto hoc superbo et, ut ajunt, vero
 oraculi responso!

Οἶδα δ' ἐγὼ ψάμμου τ' ἄριθμόν, καὶ μέτρα θαλάσσης.
 Καὶ κωφοῦ συνίημι, καὶ οὐ φωνεῦντος ἀκούω. (σης,
 Ὀδμή μ' ἐς Φρένας ἦλθε κραταιρίνοιο χελώνης
 Ἐψομένης ἐν χαλκῷ ἅμ' ἄρνείοισι κρέεσσιν,
 Ἴη χαλκὸς μὲν ὑπέστρωται, χαλκὸν δ' ἐπίεσαι.

„*Aequoris est spatium et numerus mihi notus arenae;*
 „*Mutum percipio, fantis nihil audio vocem.*
 „*Venit ad hos sensus nitor testudinis acris,*
 „*Quae simul agnina coquitur cum carne lebetes,*
 „*Aere infra strato, et stratum cui desuper aes est.*

Scilicet postquam profecti essent consulturi, Croesus statutum diem observans, solus cum solo testudinem et agnum in frusta conciderat, unaque coxerat in lebetes, aeneo imposito operculo. Nihil igitur mirabilius Croeso potuit evenire. Quomodo enim haec scire potuissent Delphici sacerdotes? Si quidem Croesi factum in Lydia speculatores comperissent, qua sane ratione haec Delphos delata fuissent, quum tantum esset locorum intervallum? Sed hujus rei judicium a nostro proposito alienum est. Hoc certe oraculum, siue verum, siue fictum, Croesum in tantam admirationem Deique reverentiam abripuit, ut hujus vaticinia sola vera putaret dignaque, quae unice deinceps veneraretur. Sic igitur confirmata Croeso Apollinis veracitate, dona in templo dedicavit post hominum memoriam splendidissima; misit simul legatis, qui Deum rogarent,

an „ Persis bellum esset inferendum, et quinam
 „ populi in hujus belli societatem essent adscis-
 „ cendi”. Responso: „ magnum illum impe-
 „ rium everfurum esse, illato Persis bello”; de-
 „ que fociis: „ eos adjungendos esse, quos
 „ Graecorum comperisset potentissimos”, tertio
 oraculum consuluit. (comperta enim oraculi ve-
 racitate, quod quidem aptissimo verbo expres-
 sit Herodotus, ἐνεφορέετο αὐτοῦ, eo se ingurgita-
 bat.) Consuluit igitur de diuturnitate sui imperii.
 Ad haec Pythia:

Ἄλλ' ὅταν ἡμίονος βασιλεὺς Μήδοισι γένηται,
 Καὶ τότε, Λυδὲ ποδαβρὲς, πολυψηφίδα παρ' Ἑρμῶν
 Φεύγειν, μὴδὲ μένειν, μὴδ' αἰδεῖσθαι κακὸς εἶναι.

„ Regis apud Medos mulo jam sede potito,
 „ Lyde, fugam mollis scruposum corripe ad Hermum,
 „ Neve mane: ignavus posito sis, Lyde, pudore.

Quod etiam oraculum rebus plane accommoda-
 tum erat. Cyrus enim Medos nondum plane
 subegerat. Prior autem vaticinii pars hilaritate
 afficiebat Croesum. Cui enim in opinionem po-
 terat venire, fore ut mulas regno potiretur? Ver-
 botenus igitur sortes accipiens, elato animo sta-
 tim ad bellum necessaria paravit, postquam re-
 spexisset, quinam Graecorum essent potentissimi.

Hoc tempore misere Graecia discordiis di-
 lacerabatur; Attica inprimis, quae partium stu-
 diis jactabatur miserrime. Soli Lacedaemonii,

variis exhaustis bellis, tranquillitate fruebantur, adeoque erant superiores. Cum his igitur Croesus foedus iniit. Quo facto, in Cappadociam tendens Cyro bellum intulit. Commisso proelio, diuque victoria ancipite, fugatur Croesus, ipsae Sardes obsidione cinguntur. Igitur Lacedaemonios evocat. Sero. Capta enim jam urbs erat, et ipse Croesus in hostium potestatem venerat, priusquam properarent Lacedaemonii, qui quidem, cognita re, ab auxilio ferendo desisterunt.

Observemus hic licet raram oraculi veracitatem, qua in omnibus, quae Craeso praedixit, fuisse deprehendimus.

Duo quondam Croeso filii fuerant, alter mutus, alter integer, quique magnam de se spem faciebat. Hunc morte amiserat, ut supra monuimus. Ille Croeso superstes, de quo, quum aliquandiu antea Delphis consuluisset, hoc nactus erat oraculum Croesus:

Λυδὲ γένος, πολλῶν βασιλεῦ, μέγα νήπιε Κροῖσε,
Μὴ βούλευ πολύευκτον ἴην ἀνὰ δώματ' ἀκούειν
Παιδὸς φθεγγομένου· τὸ δὲ σοι πολὺ λώϊον ἀμφὶς
Ἑρμεναί· αὐδήσει γὰρ ἐν ἡματι πρῶτον ἀνόλβω.

„ Lyde genus, rex multorum, valde inscie Croese!
„ Ne cura gnati exoptatam audis se loquentis
„ Intra aedes vocem: sine qua potior tibi longe
„ Ille; die quoniam primum infelice loquetur.

Quae

Quae prorsus eventu comprobata fuerunt. Cap-
tis Sardibus, quum hostes praedandi causa per
urbem ruerent, ex iis unus ad Croesum penetra-
rat, eumque imprudens occidisset, quamvis edi-
xerat Cyrus, ut vitae parcerent. Igitur jamjam
occisuro acclamat hosti mutus ille filius, ruptis
vi vinctulis, quibus huc usque ejus lingua reti-
nebatur: "Ὁνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον" adeoque
primam edidit vocem, quo die Croesus calami-
tate oppresus erat: tantus scilicet filium metus
invaserat vitae patris, tanta visa illi aerumna, ut
motu hoc animi vehementiore perficeret, quod
diu illi natura negasset. Sed singula respiciamus,
quo magis agnoscamus *prudentiam sacerdotum*.

Croesus igitur captus, quum jam rogo im-
positus, Cyri jussu, flammis comburendus trade-
retur, sua graviter calamitate commotus ter no-
men exclamat Solonis: reminiscens videlicet,
quam vere sapiens ille de inconstantia locutus esset
rerum humanarum. Cyrus, quodnam nomen in-
vocasset, scire cupiens, per interpretes sciscitatus
est, qui vix eum ad respondendum permovent.
Re cognita, statim Cyrus animum mutat, deque
rogo illum descendere jubet. Jam vero incensi
rogi flamma exsuperat adeo, ut, qui succurre-
rent, non possent extinguere. In tanto hoc di-
scrimine Croesus Apollinem precatur, ut, „ si
„ quid unquam illi gratum fecisset, nunc subve-
„ niret." Illico ex sereno coelo tempestas in-
gruit,

gruit, imber cadit ingens, ignis extinctus est. Ad Cyrum quum deductus esset, rogatur, cur Persis bellum intulisset. Ille primum quidem suo, inquit, fecisse fato infausto, Cyri autem prospero; deinde vero impulsus a Graecorum Deo ad bellum gerendum. Mox accidit, ut se Cyro gratum redderet, dato quippe consilio, quo Cyrus valde delectaretur. Itaque illum petere iussit, quid muneris sibi vellet dari. Petiit igitur, fineret se Deum Graecorum percontari, missis ad eum compedibus, quibus vinctus fuerat, „ num fas „ esset bene de ipso meritos decipere? ” Imperat. Jam Delphos mittit Lydos quosdam, eosque jubet, positis ad limen templi vinculis, sciscitari Deum, „ numquid eum puderet, quod „ per oracula Croesum induxisset ad bellum Persis inferendum, perinde ac si Cyri potentiam „ everfurus fuisset, cujus quidem victoriae tales „ ipsi primitias offerebant, compedes scilicet; ” tum vero, „ num Graecis Diis fas esset ingratos „ esse? ” Oraculum simpliciter respondit per Pythiam, „ fatum ne Deum quidem effugere posse; „ Croesum autem Gygis πέμπνου ἀπογόνου „ poenas luere, sicut Lydis illo tempore ediderat (1); Deum vero distulisse, quoad fatum „ permiserat: hinc adeo tribus annis ferius expug-

(1) Herod. Lib. I. Cap. 13.

„ pugnatas esse Sardes; tum etiam illum a Deo
 „ servatum esse in rogo. Injuste igitur Croesum
 „ incusare, qui nullius ceperat oraculi sensum:
 „ dixisse utique Deum, fore ut magnum everte-
 „ ret imperium, illato Persis bello: Croesi autem
 „ fuisse, rogatum mittere, suumne an Cyri im-
 „ perium? Nihilo magis etiam Croesum intel-
 „ lexisse, quod de mulo ediderat. Eo enim jam
 „ aperte Cyrum significatum esse, qui matre
 „ generosa, patre tenui natus, muli nomine me-
 „ rito sic diceretur.” Quibus Croeso allatis, cul-
 pam agnovit.

In his igitur, quae commemoravimus, licet in-
 credibilem fere sacerdotum Pythii oraculi pru-
 dentiam et sagacitatem observemus. Jam ab ini-
 tio inde, oraculi verba majestatis divinae plena,
 magnam injicere Croeso necesse fuit reverentiam
 Dei. Excellebant enim, remotioribus jam illis
 temporibus, sacerdotes Delphici longe ceteris
 omnium gentium politicis et viris summis, po-
 litica prudentia et sagacitate. Neque etiam, quod
 post accidit, Apollinem *Λολίαν* cuiquam tunc
 visum esse reperimus. Hinc illius fama per or-
 bem terrarum innotuit: hinc tanta in omnes
 fere gentes auctoritas: hinc dona splendidissima,
 post hominum memoriam maxima, Deo posita
 Delphico; atque hinc adeo factum, ut ab hoc
 Oraculo Graeci fere unice pependerint; donec
 illorum politica prudentia sacerdotum praevaluit

sa-

sagacitati, ut jam Themistoclis aetate, qui, quid responderet, plane docebat Pythiam, ut infra videbimus: et postea, Philippi tempore, quo *Φιλίππιζεῖν* Pythia palam a Demosthene accusata est. Jam vero videamus, quaenam in bellis gerundis hujus Oraculi fuerit auctoritas.

Lacedaemonii Oraculi Delphici auctoritate ab Arcadibus bello abstinent et Tegeatas adoriuntur.

In Lacedaemoniorum republica, quamvis ab initio optime constituta, *παρεκβάσεις* fuisse videntur, excessus, labes vel corruptelae, quae ad vitiosas formas vergebant: nam, ante Lycurgi tempora, graves eam exagitarunt seditiones. Et vero, illorum saepe sive principes sive reges ambitione et aura populari ducti, nimium dominatum relaxabant. Hinc ferocire populus et reges contemnere: illi vicissim violentius agere, populum offendere, omnino confusio reipublicae exsistere universae. Itaque illos *κακονομώτατους* fuisse, id est, pessimis legibus usos testatur Herodotus (1). Ex his autem malis ad integritatem et civitatis *ἄκμην* illos reduxit Lycurgus; tantae quippe sapientiae legibus datis, ut, quam diu

(1) Herod. L. I. Cap. 65—66.

diu his usi sint, floruerint Spartani. Et verò harum legum praestantiam continuo experti sunt. Non tamen contenti, quod pace et quiete fruerentur, Arcades aggredi cogitabant, quibus sese praestantiores arbitrabantur. Illorum igitur regionis potituri, oraculum consulunt Delphicum; consulentibus autem sic Pythia:

Ἀρκαδίην μ' αἰτεῖς; μέγα μ' αἰτεῖς. οὐ τοι δώσω.
 Πολλοὶ ἐν Ἀρκαδίῃ βαλανηφάγοι ἄνδρες ἔασιν,
 Οἷσ' ἀποκωλύσουσιν. Ἐγὼ δέ τοι οὔτι μεγαίρω.
 Δώσω σοι Τεγέην ποσσίκροτον ὀρχησάσθαι,
 Καὶ καλὸν πεδίου σχοίνῳ διαμετρήσασθαι.

„ *Me petis Arcadium? magnum petis; haud tibi tradam.*

„ *Multi apud Arcadium vescentes glande viri sunt,*

„ *Qui te rejicient. Tibi ego haud invidero quidquam:*

„ *Saltandam Tegeam, planta pulsante, daturus,*

„ *Et campum pulchrum metandum fune deinceps.*

Itaque his in spem erecti Spartiatae, fore ut Tegeates opprimerent, ab Arcadibus bello abstinerunt, illos vero persecuti sunt; sed proelio succumbentes victi fugatique fuerunt adeo, ut, qui illorum captivi fierent, compedibus vincti

in

in agro fecerint opus, quod funiculo metiebantur. Atque hujus quidem victoriae Tegeatarum vis fuit et efficacia in universos Spartiatis, ut per CCXXV. annos Tegeatis fuerint inferiores: donec ossa fuerint inventa Orestis. Hic viperae morfu perierat Orestis (1), urbe Arcadiae, ejusque corpus mortuum Tegeam transportatum atque sepultum erat loco, quem tunc omnes ignorasse videntur. Forte vero fortuna Lychas quidam ex numero Agathoërgorum (2), Tegeae quum esset, in officinam venit ferrariam, ibique opus admiranti, quod faciebat ferrarius, hic „magis etiam, inquit, admirareris hospes, si „idem, quod ego, tu nosses.” Tum, intermisso opere, se narrat fodientem in loculum incidisse magnitudinis inusitatae, quo aperto, pari se vidisse magnitudine cadaver. Hac narratione Lychas animum ad oraculum advertit, quod olim Spartiatis datum fuerat, consulentibus, quo pacto Deos possent placare, ne, quotiescunque cum Tegeatis congredierentur, male rem gererent. Delectis responderat Pythia, id fore, si ossa referrent filii Agamemnonis. Quae quum non facile esset invenire, ad oraculum mittunt de loco consul-

(1) Steph. Byz. v. 'Oρίστα. (2) Cragius de Rep. Lac. II. pag. 159. IV. pag. 443.

sultum, ubi sita essent, atque haec tunc Pythia cecinerat:

"Εσι τις Ἀρκαδίας Τεγέη λευρῷ ἐνὶ χώρῳ,
 "Ενθ' ἄνεμοι πνείουσι δύο κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης,
 Καὶ τύπος ἀντίτυπος, καὶ πῆμ' ἐπὶ πῆματι κεῖται·
 "Ενθ' Ἀγαμεμνονίδην κατέχει Φυσίζοος αἴα·
 Τὸν σὺ κομισσάμενος, Τεγέης ἐπιτάρροθος ἔσση.

„ *Est quaedam Arcadia Tegea in regione patenti:*
 „ *Quo duo flant venti vi pervehemente coacti,*
 „ *Et forma hostis formae, et noxae subdita noxa;*
 „ *Hic Agamemnonides terra omni potente tenetur:*
 „ *Quo tu sublato, Tegea dominabere victa.*

Haec animo meditatus Lychas, haud dubie ibi esse Orestis ossa conjecit. Apparatus fabri ferrarii, ἄνεμοι δύο κρατερῆς ὑπ' ἀνάγκης πνείουντες adeoque folles, τύπος καὶ ἀντίτυπος ferrum quod super incude cudebatur, πῆμα κείμενον ἐπὶ πῆματι, quum ferrum maxime hominibus noceat; omnino cuncta, quae videbat, illi hanc opinionem confirmabant. Quid igitur? Spartam abit, quaeque cognovisset enarrat. Lacedaemonii tamen nullam ejus solertiae gratiam referentes, quasi ficta traderet, in exilium mittunt. Post aliquamdiu, quum Tegeam profectus suam ferrario calamitatem narrasset, ab hoc, non sine quadam difficultate cortem conduxit, atque, effosso sepulchro, ossa Spartam portavit. Quo
 fac-

facto, Lacedaemonii longe superiores in bello esse coeperunt.

Mira haec nec fide digna videantur; pependisse nimirum tunc temporis Lacedaemoniorum potentiam et auctoritatem ab osibus Orestis; neque nos ideo adtulimus; imo vero, ut manifestum esset, quam late, jam illis temporibus, Pythiae pateret vis et auctoritas in gentem paulo ceteris Graecis et ferociorem, et religione non adeo tractabilem. Atque hinc nobis pro certo videtur statuendum, id unice suum habuisse Delphicos sacerdotes, ut ex aliarum gentium motibus et controversiis aliis vim adderent, qua opus esse illis visum erat, quo facilius ceteras gentes pro arbitrio regerent. Quod ex allatis haud obscure pateat. Tum vero hic universam consideremus Graecorum, ea aetate, *δεισιδαιμονίαν*, altam Deorum reverentiam, imo metum, erga illos praecipue Deos, quos sibi maximos habebant. Hinc non adeo mirum, quod oraculum, de osibus Orestis editum, a Pythia dari potuerit, cujus haud dubie sacerdotes sepulchrum non latebat. Inventis autem illis, res continuo Lacedaemoniorum in melius mutatas fuisse, pro vero statuit Herodotus: quem tamen ex hac narratione ne superstitionis reum faciamus.

Etenim si verum est, tantam fuisse Graecorum erga Deos reverentiam, quantam apud antiquos scriptores ubivis reperimus, fieri aliter vix poterat, quin elata oraculi veracitate, magna adver-

fariae parti continuo cura injiceretur, ne scilicet
 et cetera sic eventu probarentur. Exemplo uta-
 mur Cononis (1), qui, quamvis non religione
 auctore, magna Lacedaemonios clade apud Cni-
 dum affecit, quum antea Persae nunquam Lace-
 daemoniis pares in acie fuissent, vel decemplici
 copiarum numero superantes. Sed Conon prae-
 erat regis copiis, quem jam ante proelium me-
 tuebant, ideoque rem non sine cura administra-
 bant. Atque hanc eandem curam illis credibile
 est in pugna ob animum versatam esse, quo factum,
 ut universa Graecia a Lacedaemoniorum imperio
 liberaretur. Pari quidem ratione Lacedaemonii
 victores existere debuerant adversus Tegeatas,
 quum pro illis oraculum esse videretur. Quod
 quo minus acciderit, cum Tegeatarum fortassis
 impediverit belli peritia, tum strategema, quo
 usi erant (2). Jam in eo erant, ut vastarent La-
 cedaemonii Tegeatarum possessiones. Helnes au-
 tem, Arcadum rex, delectam manum in illos mi-
 fit, editis mandatis, ut media nocte impetum fa-
 cerent. Impuberes et aetate provectiones, eodem
 tempore, ante urbem ignem facerent quam maxi-
 mum. Itaque Lacedaemonii, hoc repentino visu
 perterriti, oculos in ignem vertebant: tum manus
 delecta, quae in montis cacumine erat, nec opi-
 nantibus superveniens, plurimos interfecit, ceteros
 cap-

(1) Nepos in Vita. Cap. 4. (2) Polyæn. I. Cap. 8.

captos in vincula coniecit. Sed jam ad alia progrediamur.

*Turbulentis rei publicae temporibus,
Oraculum fere Delphicum consulere
solebant Graeci.*

Sub Batto, Cyrenarum conditore, Polymnesti Theraci filio ex Phronima, Etearchi filia, nato, qui annos regnavit XL, et post mortem ejus sub Arcesilao, qui per annos XVI regnum tenuit, Cyrenarum colonia, ex eo tempore, quo condita fuerat, nullis novis e Graecia colonis fuerat aucta (1). Et hujus quidem urbis incolae soli videntur ex Graecis peregrinas adiisse regiones, quas data opera incolerent. Quum autem veteres omnino civitates coloniis mittendis, id sibi maxime propositum haberent, ut nimia civium abundantia ad justum numerum diminueretur, eorumque pars vilior id praestaret in externis regionibus, quod in sua quidem aut nollet, aut non posset, non adeo mirum est, Pythiam, quae rebus jam diu politicis praeesse coepisset, universos omnino Graecos suo induxisse oraculo, ut in Libyam, proficiscerentur, his verbis:

“Os

(1) Herod. IV. Cap. 159.

“Ὅς δὲ κεν εἰς Λιβύαν πολυήρατον ὕσερον ἔλθῃ
Γᾶς ἀναδαίομενας, μετὰ οἱ ποκὰ φάμι μελήσει.

„ *Serior in Libyen quisquis pervenerit almam*
„ *Divisis agris, mox hunc affirmo pigebit.*

Magna igitur multitudo Cyrenas se conferebat. Libyes agro spoliati, Apriae se dediderunt regi Aegyptio. Hic exercitu adversus Cyrenaeos misso, adeo rem male gesfit, ut pauci tantum in Aegyptum reversi sint. Neque tamen tranquillae manserunt res Cyrenaeorum. Seditiones agitabat cum fratribus Arcesilaus, Batti filius, qui patri in regnum succeserat. Illi tandem in alium Africae locum demigrarunt, ibique urbem condiderunt Barcen; quibus vero et Afris, qui eos receperant, cum Arcesilaus bellum intulisset, mox gravi proelio victus est. Non multo post, Arcesilao a fratre Learcho interfecto, filius succesit Battus III. Jam vero, et accepta novissimo proelio calamitate, et seditionibus nondum pacatis, tam male se habebant Cyrenaeorum res, ut Delphos mitterent consultum, qua ratione utentes optime habitarent. Pythia consulentibus iussit ἐκ Μαντινέης τῆς Ἀρκάδων καταρτισῆραι ἀγαγέσθαι. Itaque talem καταρτισῆραι, moderatorem, a Mantineënsibus petentes, nacti sunt Demonac-tem, virum civibus suis probatissimum, summa-que cum prudentia tum aequitate. Erant autem Mantineënses justis legibus inter Graecos nobi-
les

les. (1) Hic Cyrenas profectus, ubi advenerat, rerum statu cognito, mox quae opus essent reperit. Itaque hoc fecit. Cives in tres tribus divisit ita, ut unam faceret Theraeorum partem atque confinium, alteram Peloponnesiorum atque Creten-
fium; cunctorum vero insulanorum tertiam. Praeterea exemptis quae regis Batti fuerant, ut sacris terrae portionibus, sacerdotiis, cetera, quae antecedentes reges possederant, in medium contulit populo. Atque sic quidem, hoc rege Batto, res tranquillatae fuerunt Cyrenaeorum.

Et vero sapienter per Demonactem Pythia Democratiam restituit. Regnante Batto II, illud perierat aequalitatis studium, sine qua nulla sane colonia, nulla civitas stare possit. Ab initio Arcesilaum, hujus Batti filium inter et fratres exstiterant controversiae, quae pessimam habebant vim in universos cives. Ubi enim potentes disident, humiles laborant. Et hoc quidem contra naturam fit coloniarum, quae communionis vinculo, adeoque civium universorum concordia continentur. Non potest florere civitas, nisi suorum civium summa habeatur ratio. Neglexerant hanc politicam Arcesilai fratres, postquam, illo deserto, de alia urbe, in alia Africae regione, condenda cogitabant, Afros sollicitantes, ut a Cyrenaeis de-
fi-

(1) Aelian. Var. Hist. II. Cap. 22.

ficerent. Ultum quidem profectus est Arcefilaus, sed ejus exercitu ad internecionem victo, ulterius etiam flamma serpebat discordiae. Defuncto Arcesilao, quum Battus successisset filius, res ejusmodi erant, ut ipse Apollo coloniarum auctor et patronus, de rebus quid facerent suis, esset consulendus: talem enim (1) Callimachus laudat Apollinem his versibus.

Φοίβω δ' ἐσπόμενοι πολίας διεμέτρησαντο
Ἀνθρώποι· Φοίβος γὰρ αἰεί πολιέσσι φιληδεῖ
Κτιζόμεναις· αὐτός δ' ἐ θεμελία Φοίβος ὑφαίνει.

„*Et genus humanum Phoebo duce condidit urbes,*
„*Namque urbes amat ille Deus jam rite paratas;*
„*Ipse etiam ponens fundamina certa parandis.*

Videbat atitem Pythia his malis mederi non posse, nisi inducta alia regiminis ratione, quae Democratica instituenda erat. Significamus vero illam Democratiam, in qua universi populi valeat auctoritas, ab ὀχλοκρατία diversam: quae conjunctionis aequalitatisque studiis conveniat maxime: cujus rei instar omnium in Atheniensibus exemplum reperimus. Quamdiu enim tyrannis parebant, continebantur, et segnes propositi, tanquam pro domino laborantes, nullos finitimorum

in

(1) Hymn. Apoll. vs. 55.

in bellis gerendis superabant. Expulsis vero tyrannis et libertate recuperata, augescebant sibi-que ipsi quisque rem gerere properabant: quod quidem cum statim post, tum in bellis, quae deinceps secuta sunt, Persicis cognitum est. Atque huic certe Pythiae, sive Pythii Apollinis sacerdotum prudentissimo consilio, *καταρτισήρας* nempe addendi Cyrenaeis, tribuendum videtur, quod illorum conditio plane in melius conversa fuerit. Postea quidem tentavit Arcesilaus III pristinam restituere majorum auctoritatem; sed, quamvis ipse vivus, et post mortem ejus mater Pheretima omnia moverent, successus prorsus conatibus defuit.

Per tales etiam *καταρτισήρας* res suas composuerunt Milesii, Parios nacti conciliatores (1). Florebant, jam illis temporibus, Parii integritatis laude inter Graecos, qua hodie etiam florere illos testatur de Tournefortius (2). Milesii duabus superioribus aetatibus, seditionibus lacerati fuerant. Tandem ex omnibus Graecis rerum suarum *καταρτισήρας* Parios deligunt. Hi talem inibant rationem. Viri ex iis praestantissimi veniebant Miletum, et cives domi cernentes vehementer labefactatos, regionem eorum se peragrarare velle dicebant. Sic omnem agrum lustrabant Milesium et, ut quemque animadverte-

bant

(1) Herod. V. Cap. 29. (2) Lett. V. pag. 204.

bant fundum bene cultum, domini conscribebant nomen. Sic omni peragrata regione, ubi in urbem rediissent, convocarunt populum et ab iis urbem administrandam esse decreverunt, quorum fundos bene cultos vidissent: illos enim et publica bene curaturos, qui sua ipsorum bene curassent: tum, qui seditionum antea auctores fuissent, his dicto essent audientes. Atque hoc civitatis administrandae principium ex antiquissima Graecorum gentis ratione petatum erat. In rudissima eorum conditione habebant principes suos, quos in bello sequebantur, in pace consulebant. Et vix aliter credendum, quin tales sibi ex ejusmodi hominibus crearint, quos caeteris longe praestare experti essent.

Ad leges sanciendas saepe auctoritas adhibebatur oraculi Delphici.

Gravissima profecto res est legislatio, quaeque, si salutem spectat communem, summa veneratione digna est. Intuebantur autem hoc leges veteres praestantissimi, qui, quo majorem etiam legibus, quas ferrent, auctoritatem conciliarent, divinam earum prae se ferebant originem. Moses quidem tanto suis legibus superavit ceteros leges, quanto divinum ingenium ab humano distat: verum nisi coram universo Israëlitarum populo suas a Deo leges accepisset, tantamque praesentia divina in animos vim

ex-

exercuisset, brevioris nimirum temporis longeque minoris jam tum fuissent efficaciae, quum datae essent. Et vel sic tamen, saepius migratas, imo spretas legimus. Quidni? ferocit nimis animus humanus, et, quamvis metu poenarum coërcitus, quaecunque interdum arripit occasionem ex lubricine, non ex lege agendi. Hinc leges obviae plenae crudelitatis, quibus obtemperare etiam difficilius erat; sed quo magis gentium procescit cultus, eo minora crudelitatis vestigia remanserunt. Etenim quamvis perversa sit hominum natura, in eo, quod suae conducit utilitati, perfectior tamen a Numine facta est, quam ut crudelitas domare illud perversum possit. In ferissimis etiam gentibus exempla reperimus, quae crudelitatis testantur horrorem. Igitur bonas esse leges oportet, ipsisque hominibus persuasum sit necesse est, bonas esse, ut obtemperent. Quod si crudeles sint, utilitati sunt contrariae, adeoque in homines effectum carent. Sic porro, bonas esse leges nullo melius testimonio probatum iri putarunt Minos, Lycurgus, Solon, Numa Pompilius, quam divino. Utebantur autem illa divinitate, quam maxime sciebant coli a populo, cui leges essent ferendae. Hinc Minos ad Jovem apud Creteneses, Lycurgus ad Apollinem apud Lacedaemonios, Solon ad Minervam apud Athenienses, Numa Pompilius ad Egeriam apud Romanos, suas quisque leges retulerunt. Horum sane leges quantam in populos vim habuerint, di.

divina auctoritate conditae, legenti illorum historiam facile est ad perspiciendum. Consideremus etiam posterioribus temporibus Mohammedis rationem circa Arabes, et quantopere haec per cunctas invaluerint Orientales regiones? Omnes enim suas referebat leges ad divinam auctoritatem. Sed videamus jam, quid Lycurgi legislationi dederit causam.

Male res omnino geritur in civitate, quum eorum, quibus summa rerum tradita est, arbitria pro legibus habentur. Itaque pessima erat olim Lacedaemoniorum ratio, ante Lycurgi tempora, adeo ut vel peregrinis esset intolerabilis (1). Inde motus, saepe etiam seditiones. His fluctibus quum Lacedaemonii jactarentur, Lycurgum arcesiverunt, Euonomi regis filium, qui sponte se regno abdicarat, nato scilicet ex fratre filio posthumo, ad quem regnum pertinebat. Lycurgus autem ob justitiam civibus erat probatus, suaque sapientia magnam sibi gloriam acquisiverat.

Domum igitur rediit, statimque cum amicis de ratione egit reipublicae constituendae: deinde adjunctis sibi in civitate primoribus, vi adortus est morbum, contra quem lenia remedia nihil effecissent. Etenim non solum poenis in scelera erat animadvertendum, sed, quoad ejus fieri poterat, praeceptis et institutis cav-

ven-

(1) Herod. I. Cap. 65.

vendum, ne delicta admitterentur. Erant hae
 leges a ceterarum civitatum legibus diversae, e
 quibus parum omnino desumferat; unde Xe-
 nophon nimium fortasse Lycurgo tribuit (1).
 Λυκοῦργον, inquit, μέντοι τὸν θέντα αὐτοῖς
 τοὺς νόμους, οἷς πειθόμενοι ἡϋδαιμόνησαν, τοῦ-
 τον καὶ θαυμάζω καὶ εἰς τὰ ἔσχατα μάλα σοφὸν
 ἡγοῦμαι· ἐκεῖνος γὰρ οὐ μιμησάμενος τὰς ἄλλας
 πόλεις, ἀλλὰ καὶ ἐνάντια γνοὺς ταῖς πλείσταις,
 προέχουσιν εὐδαιμονίᾳ τὴν πατρίδα ἀπέδειξεν.
 „Lycurgum fane, qui iis leges tulit, quibus
 „obtemperantes felices evaserunt: hunc et de-
 „miror, et summe sapientem fuisse arbitror.
 „Ille enim non alias imitatus civitates, verum
 „etiam contraria plurimis statuens, praestantem
 „felicitate patriam effecit.” Hoc etiam habe-
 bant singulare Lycurgi leges, quod certis tabulis
 non essent comprehensae, sed animis ex institu-
 tione traderentur. Praeterea paucae erant, ne ex
 multitudine confusio et neglectus oriretur, quod
 et Lacedaemoniorum indoli inprimis erat aptum,
 qui paucis uti verbis solebant. Omnino specta-
 bant Lycurgi leges fortitudinem, rerum inanium
 voluptatumque contemptum, rei militaris studium.
 Flagrabat enim Lycurgus insigni patriae amore,
 quod cum legibus latis, tum sua ipse morte
 probavit. Postquam enim vidit, sua jam morum
 prae-

(1) De Republ. Laced. C. I. 2.

praecepta haberi percepta satisque rempublicam adolevisse, ut stabiles essent leges et immotae, morte sua perficere voluit. Itaque concione convocata declarat: ceteris partibus rempublicam satis bene ad felicitatem et virtutem comparatam esse; superesse vero potissimum et antiquissimum caput, quod iis non prius editurus esset, quam oraculum consulisset Delphicum. Igitur praesentibus legibus adhaererent, neque quidquam immutarent, donec Delphis esset reversus. Recipientibus cunctis, jurejurando obstrinxit reges, senatum, cives reliquos, ut quae constituisset, fideliter fervarent. Tum Delphos profectus est; atque hunc tantum virum Deo et coelestibus gratum, imo Deum tunc salutavit Pythia, his verbis (1):

Ἡκεῖς, ὦ Λυκόοργε, ἐμὸν ποτὶ πίονα νηὸν
 Ζηνὶ φίλος καὶ πᾶσιν Ὀλύμπια δώματ' ἔχουσι·
 Δίξω, ἢ σε θεὸν μαντεύσομαι, ἢ ἄνθρωπον·
 Ἄλλ' ἔτι καὶ μᾶλλον θεὸν ἔλπομαι, ὦ Λυκόοργε.

„*Ad mea venisti praepinguia templa, Lycurge,*
 „*Grate Jovi et cunctis, qui templa tuentur Olympi.*
 „*Ambigo, vaticiner sis utrum virne Deusne;*
 „*Sed multo magis esse Deum te credo, Lycurge!*

Post, approbatis a Pythia legibus, quas tulerat,
 re-

(1) Herod. I. Cap. 65.

redire noluit; quumque jam ea esset aetate, qua neque vivere neque mori poeniteret, mortem inedia sibi ipse conscivit.

Mira Lycurgi leges sapientia fuisse necesse est, quae in gentem, jamdudum ferocientem, tantam vim haberent et efficaciam. Quamdiu enim hae leges apud Lacedaemonios viguerunt, optime eorum respublica administrata est, semperque tenuerunt Graeciae principatum: tanta illarum fuit auctoritas, ut, quemadmodum Hercules olim clava et pelle leonina in sceleratos et tyrannos, sic haec civitas, una scytala et laena in Graeciam volentem sit dominata, tyrannos collabefecerit, seditiones compresferit, saepe etiam, ne moto quidem clypeo, uno tantum legato misso, quem statim omnes audiebant. Ad has leges condendas, alia sumserat a Cretensisibus, qui Minois legibus vigeant, alia ab Aegyptiis, ad bellum pertinentia. Milites enim, Aegyptios imitatus, a reliquis civibus segregabat et ab illiberalibus operibus abducebat, multaque alia, ut, post Herodotum, (1) aperte significat Isocrates. (2) *Καὶ Λακεδαιμονίους μέρος τι τῶν ἐκεῖθεν μιμουμένους, ἄριστα διοικεῖν τὴν αὐτῶν πόλιν· καὶ γὰρ τὸ μηδένα τῶν μαχίμων ἄνευ τῆς τῶν ἀρχόντων γνώμης ἀποδημεῖν, καὶ τὰ συσσίτια καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἀσκήσιν· ἔτι δὲ τὸ*
μη-

(1) Herod. I. Cap. 65 et 67. (2) In Busir. Cap. VII.

μηδένα, τῶν ἀναγκαίων ἀποροῦντα, τῶν κοινῶν, προσηγμάτων ἀμελεῖν, μήδ' ἐπὶ ταῖς ἄλλαις τέχναις διατρίβειν, ἀλλὰ τοῖς ὅπλοις καὶ ταῖς στρατείαις προσέχειν τὸν νοῦν, ἐκεῖθεν ἅπαντα ταῦτ' εἰλήφασιν. Lacedaemonii, inquit, partem eorum imitati optime suam civitatem administrant: etenim nequis militum sine magistratuum venia peregre abeat, et suscitia, et corporum excercitationem; praeterea ne inopia rerum necessariarum coacti publica edicta negligant, aut aliis artibus operam navent; sed omne studium in armis et expeditionibus bellicis ponant, illinc (ab Aegyptiis) haec omnia petita sunt. Etiam in Ioniam transisse fertur, ejusque gentis luxum et affluentiam cum Cretenfium austeritate et tenuitate comparasse. Et huic quidem peregrinationi Homeri carminum debetur divulgatio, quorum antea non nisi fragmenta, eaque rara, exstabant; atque inde ille non delectationem tantum cepisse, sed civilem imprimis prudentiam hausisse videtur. Hinc saepe laudata sunt Homeri carmina a Lacedaemoniis, ut Plato testatur de legibus (1). Imo Africam Indiamque adiisse perhibent, ut harum quoque gentium optima et sapientissima cognosceret. Et hoc quidem permultum valebat, quod a gentibus, quae optimis legibus essent

(1) Lib. III. Dial. 3.

sent clarae, suas Lycurgus leges petiisset. Omnium tamen maxime ad ejus contulit legislationem Oraculum Delphicum, sive Pythia illi exposuerit instituta, sive illam Lycurgus de iis, quae mente agitavisset, consuluerit, et ab illa probata tradiderit Spartanis: quia quidem sententia Plato, Plutarchus et Cicero fuisse videntur; apertius tamen Xenophon indicavit in libro de republica Lacedaemoniorum (1): dignus profecto locus, qui totus hic describatur. Πολλῶν δὲ καὶ ἄλλων ὄντων μηχανημάτων καλῶν τῷ Λυκούργῳ εἰς τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις ἐθέλειν τοὺς πολίτας, ἐν τοῖς καλλίστοις, καὶ τοῦτό μοι δοκεῖ εἶναι, ὅτι οὐ πρότερον ἀπέδωκε τῷ πλήθει τοὺς νόμους, πρὶν ἔλθων σὺν τοῖς κρατίστοις εἰς Δελφοὺς ἐπήρετο τὸν θεόν, εἰ λῶν καὶ ἄμεινον εἶη τῇ Σπάρτῃ, πειθομένη οἷς αὐτὸς ἔθηκε νόμοις. ἔπει δὲ ἀνεῖλε, τῷ παντὶ ἄμεινον εἶναι, τότε ἀπέδωκεν, οὐ μόνον ἄνομον, ἀλλὰ καὶ ἀνόσιον θεῖς τὸ πύθοχρήστοις νόμοις μὴ πείθεσθαι. „ Lycurgus autem quamvis multa praeclare adinvenerit, ut cives legibus vellent obedire, inprimis hoc mihi praeclarum videtur, quod multitudini leges non prius tradiderit, quam cum primoribus Delphos profectus, Apollinem consulisset, num Spartae melius feliciusque esset, si legibus, quas ipse tulisset,

ob-

(1) Cap. VIII. §. 5.

obtemperaret. Quum vero oraculum omnino id melius fore respondisset, tunc eas tradidit, non contra leges tantum, sed etiam impium fore statuens, si legibus Pythio comprobatis oraculo non paruisent." Haec Xenophon. Nos autem adjungimus, tam insignem reipublicae constitutionem non humani ingenii, sed divinae mentis opus apud Graecos existimatum fuisse, eoque minus admirandum esse, quod mox in Lacedaemoniorum republica rerum pacatio, ejusque in alias civitates potentia cum auctoritate secuta sit; quamvis recte animadverterit Polybius, magis eo spectasse Lycurgum in legibus suis, ut rem publicam stabilem redderet validamque ad depellendos hostes, quam potentem ad alios sibi subjiciendos.

Hactenus de Lycurgi legislatione. Quamvis autem nos de oraculis Delphicis scribentes, Herodotum nobis proposuerimus, e cujus fonte potissimum hauriremus, nunc tamen veniam speramus a lectoribus nos impetraturos, si paullulum hos scriptionis terminos transgressi, quaedam ad rem praesentem facientia addiderimus.

Quid enim in veteris Graeciae historia gravius, quid celebratius est Solonis legislatione? cujus tamen mirum videatur, nusquam Herodotum meminisse, nisi in Libri I. Cap. 29, ubi de Solonis apud Croesum adventu scribens, tantum memorat, hunc virum, latis legibus, Athenas reli-

quis-

quisse, postquam Athenienses jurejurando adstrinxisset, ut ne leges suas solverent aut abrogarent, priusquam e peregrinatione domum rediisset. Roget autem quispiam, quum Graeci in gravissimis rebus oraculi auctoritatem adhibere consuescent, sitque legum ferendarum negotium unum in paucis gravissimum, num Solon suas leges nulla Apollinis commendatione munierit, atque firmarit, qui tamen de bello Salaminio, deque aliis rebus oraculum Delphicum consuluerit, quin Apollinem Delphicum maxima veneratione coluerit, ejusque causam aliquando acerrime defenderit (1)? Et hoc quidem neque vero simile est, neque rejiciendum videtur Plutarchi testimonium, qui in Solonis vita (2), memoratis causis, quae Soloni consilii legum ferendarum initium dederunt, vel captum consilium confirmarunt, ἔνιοι δὲ Φάσι, inquit, καὶ μαντεῖαν γενέσθαι τῷ Σόλῳ Πυθοῖ τοιαύτην.

Ἦσο μέσῃν κατὰ νῆα κυβερνητήριον ἔργον
 Ἐυθύων πολλοί τοι Ἀθηναίων ἐπικούροι.

„ *In media tu navi sede, navemque gubernas:*
 „ *Auxiliatores nam gens habet Attica multos.*

Erant autem eo tempore duae imprimis Athenis factiones, inter quas, qui medii erant, civium dis-

(1) Plut. in Solon. pag. 83. E. (2) Id. pag. 85. E.

discordes animos haud melius conciliari posse putabant, quam Solone rege creando. Itaque poterat eo spectare supra laudatum oraculum. Quum tamen regios honores spreverit Solon, oraculi verba ita interpretanda videntur, ut legislatoris etiam munus spectent. Quod si ita rem accipimus, magnus accedit historicae Plutarchi fidei cumulus: erant enim illae fortes tales, qualium Apollo auctor esse solebat, novumque sacerdotum calliditatis specimen, qui praeviderant, ea fore Solonem modestia, tantaque sapientia, ut, rejecto regii imperii honore, rempublicam optimis legibus esset moderaturus. Quidquid enim horum faceret summus philosophus, oraculi certe verba magnam viro auctoritatem erant conciliatura, quem regno dignum praedicavissent.

Ad colonias emittendas civitates Graeciae ab Oraculo fere Delphico evocabantur.

In tractanda veterum populorum historia, nulum facile caput gravius est, quam illud de coloniis in alias regiones emissis, quod a multis praestanti ingenio viris, cum rationibus ostensum, tum exemplis comprobatum est. Itaque nobis tantum animadvertisse sufficiat, istius negotii gravitatem inprimis augendis vel minuendis ipsorum populorum viribus et potentia cense-

feri: nam modo mittebantur coloniae, ut nimia incolarum, quippe intra angustiores terminos circumscriptorum, abundantia praecideretur; modo, ut in aliqua distant regione, mercaturae aliarumve commoditatum opportunitate prae ceteris eccellente, praesidium poneretur, haberetque hujus coloniae mater quasi pontem, quo in longinquiores etiam terras trajiceret; modo integer populus vel bello vexatae gentis reliquiae in alios orbis terrarum tractus migrabant: aliae denique causae accedebant, quas omnes recensere difficile sit. Sed sponte intelligitur, quidquid fuerit mittendae coloniae consilium, ejus vim in ipsius populi fata fuisse maximam. Etenim aut, sicut in corpore humano, ubi nimio succu nimioque sanguine vires languescunt, ac nervi solvuntur, si salutari morbo ista luxuria retunditur, membrorum vigor ad sanitatis quandam aequabilitatem temperatur, ita, exuberante incolarum multitudine, emissoque quod redundat, civitatis robur firmatur; aut, commeatu in alias regiones aperto, studetur mercaturae exercendae, navigatur, artes scientiaeque excoluntur, barbarae gentes ad mitiorem vitae rationem vocantur; aut ipsae coloniae, ubi jam propriis viribus sese sustentare possunt, veteris matris justam dominationem aspernantur, tributa ei pendere desinunt, armis in libertatem sese vindicant. Mirari igitur neminem subeat, quum tantum hujus rei mo-

mentum, tamque anceps ejus fuerit eventus, consuluisse veteres sua Oracula, si quando educendae coloniae consilium ageretur. Quin merito rogabat Cicero *de Divin.* I. Cap. 1. „ Quam vero Graecia coloniam misit in Aeoliam, Ioniam, Asiam, Siciliam, Italiam, sine Pythio aut Dodonaeo aut Hammonis Oraculo? ” Sed age nos exemplis ex Herodoto collectis demonstramus, quaenam Delphici maxime oraculi, in mittendis coloniis, fuerint partes.

Ostendimus supra, ubi de Pythiae auctoritate turbulentis reipublicae temporibus egimus, quomodo universi Graeci ad coloniam in Libya condendam (1) a Pythia fuerint evocati; quum antea quidem a solis Theraeis in illam regionem ducta fuisset colonia. Itaque nunc exponendum videtur primo, unde orti Theraei, deinde, qua Pythia ratione Battum ad Cyrenen coloniam condendam induxerit.

Theraeorum colonia Lacedaemonios habebat auctores (2). Theras enim, genere Cadmeo, Autefionis filius, avunculus Aristodemi filiorum, Eurysthenis et Proclis, tutelarem habuerat Spartani regni curam. His vero adultis regnoque recepto, aegre ferebat Theras, sibi ab aliis imperari, qui ipse rebus praeesse consuevisset. Idcir-

(1) Pag. 28.

(2) Herod. IV. Cap. 145. seqq.

circo Lacedaemone morari nolebat, sed ad cognatos dicens se profecturum, in Callisten navigavit; quod nomen antea Therae fuit: in qua Cadmus olim Europam quaerens sororem, cum alios reliquerat Phoenices, tum Membliarem consanguineum. Ad hos Theras profectus est cum multitudine, quam e tribubus Spartaee collegerat. Forte enim eodem accidit tempore, ut sortium numerum cives Spartani superarent, quum ex mente Lycurgi legislatoris cives aequare deberent numerum sortium; sin autem superarent, in colonias essent deducendi. Apposite etiam ad hanc Spartanorum demigrationem, duce Thera, Apollonius alludit Rhodius (1):

— ἐκ δὲ λιπόντας
Σπάρτην Αὐτεσίωνος εὖς παῖς ἤγαγε Θήρας,
Καλλιζήν ἐπὶ νῆσον.

„ — *Spartaque relictæ,*
„ *Abduxit Theras fortis puer Autefionis*
„ *In Callisten.*

Sed alia etiam accedebat causa, qua statim illa colonia mirum in modum civibus augebatur. Superiori enim tempore (2) Minyae, Argonautarum posterì, a Pelasgis Lemno ejecti, Lacedaemone.

(1) Lib. IV. vs. 1761. (2) Herod. IV. Cap. 145. sqq.

monem navigaverant, adque Taygetum confidentes, Lacedaemoniis, quinam undequae essent per nuntium sciscitantibus, omnem causam exposuerunt, orantes simul, ut una liceret cum iis habitare, fierique agrorum participes. A Lacedaemoniis autem quacunque conditione recepti, agris impertiti, inque tribus coöptati sunt. Sed mox lasciviebant Minyae, regnum affectabant aliaque perpetrabant haud licita. Jam vero Lacedaemonii comprehensos Minyas in carcerem conjecerunt morte plectendos; unde tamen illos expedit uxorum dolus. Hae enim quum veniam obtinuissent ingrediendi carcerem, cumque suo quaeque viro colloquendi, ut Spartanae, viros, tradita muliebri veste, quam ipsae gestabant, morte liberarunt, pro maritis in carcere remanentes; e quo tamen mox emissae sunt.

Atque sic quidem Minyae capitis periculum evaserunt. Quum autem ad Taygetum iterum confiderent, Lacedaemoniique eos perdendi consilium caperent, Theras eorum veniam deprecatus est, recipiens se illos e regione abducturum. Qua impetrata venia, paucos tantum secum ducens, quippe cum plurimi ad alias devertissent gentes, ad posteros Membliaris navigavit. Hinc Callistae insulae nomen Thera venit.

Posteriori autem aetate, Theraei hac ratione ab Apolline Pythio ad Cyrenen coloniam condendam evocati sunt.

Grinus rex Therae, quum Delphos se contulisset Pythiam de aliis rebus consultum, haec illum, inter alia responsa, urbem quoque in Africa condere iussit. Atque tunc quidem hic se propter aetatem excusavit provectiorem, sed alium rogavit, quem designaret, simul Battum ostendens Polymnesti filium, qui cum illo erat. Sed tunc quidem Pythia nihil disertius designavit. Itaque responsum pro nihilo habentes et, ubi terrarum Africa esset, ignari, huic expeditioni superfedere. Verum vexata septem annis Thera pluviae inopia, tandem de praesentibus malis Theraei iterum Pythiam consulere cogeantur. Haec vero iterum coloniam in Africa condendam obiciebat. Quid igitur? Postquam multa diu frustra tenerant ad detegendam Africam, tandem, quippe non cesantibus malis, Aristotelis opera Polymnesti filii factum, ut expeditionem in Africam susciperent, tertio effato Pythiae inducti. Hunc enim, quum Delphis de voce consuleret, qua exili utebatur et balbutienti, Pythia *Battum* salutaverat, quo nomine, Herodoto teste, Afrorum lingua *regem* significabat, apparet autem ex Callimachi Hymno in Apollinem, verum ejus nomen *Aristotelem* fuisse, canentis:

— ἐκ δὲ σε Θήρης
Οὔλος Ἀριστέλης Ἀσβυστίδι παρθέτο γαίῃ. (1)

,, Ex

(1) vs. 75 et 76.

„ *Ex Thera invexit te laetum Asbystidi terrae*
 „ *Sanus Aristoteles.*”

Consulenti autem hoc illi Pythia oraculum
 edidit:

Βάττ', ἐπὶ Φωνᾶν ἦλθες· ἄναξ δὲ σε Φοῖβος
 Ἀπόλλων

Ἐς Λιβύαν πέμπει μαλοτρόφον οἰκιστῆρα. (1)

„ *Batte venis vocis causa; sed Phoebus Apollo*
 „ *Lanigeram in Libyen habitatum te jubet ire.*

Ad quae ille Apollini „ o rex! inquit, ego
 ad te veni de voce consultum, tu de aliis
 respondes, jubens me Libyam incolere: qua
 copia quave manu?” Sed persistebat Pythia
 dictis. Quare illinc digressus in Theram abiit.
 Hic et illi et ceteris Theraeis tam male conti-
 nuo res cedebat, ut denuo de praesentibus ma-
 lis Delphos mitterent consultum. Jam vero aper-
 te dicebat Pythia, συγκτίζουσι Βάττω Κυρήνην
 τῆς Λιβύης ἄμεινον πρήξειν. „ melius cum ip-
 sis actum iri, si cum Batto Cyrenen in Afri-
 ca conderent.” Et sic quidem in Africam
 profecti sunt, duce Batto, sed quum aliud, quod
 ibi agerent, non haberent, ad Theram retro navi-
 garunt: ubi quum a ceteris Theraeis accessu insu-
 lae

(1) Herod. IV. Cap. 155. seqq.

lae prohiberentur, necessitate coacti sunt reverti, inque insula Africae adjacenti oppidum condiderunt Plateam. Atqui hoc ex Pythiae non erat sententia. Igitur denuo malis vexati Delphos petebant conquestum, „ quod fibi in Africam profectis, nihilo tamen melius res cederent.” Quibus haec Pythia:

Αἰ τὸ ἐμεῦ Λιβύαν μαλοτρόφον οἶδας ἄμεινον,
Μὴ ἐλθὼν ἐλθόντος, ἄγαν ἄγαμαι σοφίην σευ. (1)

„ *Me si lanigeram Libyen, nec adiveris illam,*
„ *Scis melior: tuum ego ingenium mirabor euntis.*

Hoc edito oraculo, Eattus quique cum eo erant, reversi sunt, atque e regione Plateae, quam prius occuparant, locum condiderunt in ipsa Africa amoenissimum, nomine Azirin. Hinc illos septimo anno, postquam incoluerant, Afri in alium traduxerunt locum, Irasan dictum, in quo fons erat Apollini sacer. Itaque Cyrene condita est, colonia e Thera metropoli emissa.

Pari ratione Pythia Doloncis Thracibus auctor exstitit, ope Miltiadis, Cypseli filii, coloniae condendae in Chersoneso Thracia (2). Vexabantur bello Dolonci Thraces, qui Chersonesum incolebant, ab Absinthijs. Itaque de belli eventu
Dei-

(1) Herod. IV. Cap. 158. seqq.

(2) Herod. VI. Cap. 34.

Delphos consultum miserunt reges suos. Respondit Pythia: οἰκιστὴν ἐπάγεσθαι ἐπὶ τὴν χώραν τοῦτον, ὅς ἂν σφεας ἀπιόντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ, πρῶτος ἐπὶ ξείνια καλέσῃ. „coloniae in suam terram deducendae eum adsciscerent sibi auctorem, qui primus eos, templo egressos, hospitio invitasset.” Itaque Delonci per Phocenses atque Boeotios iter facientes, quum a nemine invitarentur, Athenas deverterunt, ubi tunc quidem temporis rerum potitus erat Pisistratus, Miltiades vero, Cypseli filius, plurimum valebat auctoritate, ut pote domo illustri et opibus magnis. Hoc illinc iudicari posfit, quod, quum Attica regio esset sterilis, nec opportuna pratis, vel sic tamen solus Miltiades quatuor aleret equos ad Olympia certamina, quae res magnos postulabat sumptus (1). Hic ut in anteforibus sedebat, Doloncos cernens praetereuntes, quos cultu cognoscebat peregrinos, illos inclamavit et hospitio accepit. Tum illi Miltiadi omne exposuerunt oraculum, precibus urgentes, ut Deo obsequeretur. Miltiadi autem, jam diu imperium pertaeso Pisistrati, facile persuaserunt. Hic enim protinus Delphos profectus, ipse Pythiam rogavit, num faciendum esset, quod Dolonci a se petiissent. Affirmante Pythia, Miltiades Chersonesum profectus est,

(1) Aristoph. in Nub. init. vs. 15—32.

est, multis assumtis, qui demigrationis societatem cupiebant. Mox illic tota regione potitus, Isthmum operibus communivit, quibus tutus esset ab incurfionibus Absinthiorum; ipse tyrannus creatus est ab iis, quos secum deduxerat, et iustum quod esset imperium, voluntate Atheniensium retinuit.

Ex his autem, quae attulimus de Cyrenarum et Chersonesi coloniis apparet, et Pythios sacerdotes mirifice politica excelluisse prudentia, et hoc iis inprimis curae fuisse, ut neque Athenienses, neque Lacedaemonii nimis opibus aut externis possessionibus crescerent, sibi invicem nocerent. Spectanda omnino est eorum prudentia, quod ex Thera colonia, quae Doriensium erat, aliam ducerent in Africam Cyrenas, unde, mercaturae opera, multa in ceteros Graecos commoda redundarent. Inviti fecerunt Theraei; sed callide utentes Pythii sacerdotes adversis rebus, quibus illi premebantur, Apollinis auctoritate facere coegerunt, quod sponte non facile fuissent suscepturi. Quam alieni enim fuerint ab ista expeditione suscipienda, apparet, tum ex eorum cunctatione, tum ex subito eorum, post Plateam conditam, ad Theram reditu. Et Chersonesus quidem Atticis erat opportunissima, et quasi claustrum Europae. Igitur Dolonci Thraeces quod de bello rogabant, non curabat Pythia, sed quod Graeciae utile esset universae, id suade.

debat. Cognitum vel ex Nepote, quantus vir fuerit Miltiades ille, qui Chersonesum condidit, quantaque Atheniensibus adtulerit commoda. Prudenter etiam Pythia, amovendo Miltiade, civitatem Athenarum e civilibus discordiis servavit. Etenim, quod forte acciderat fortuna, id in salutem civitatis convertit. Ipso quidem oraculo Miltiadem non nominavit; sed a Doloncis inventus, ab iisque ad explendum oraculum invitatus, a Pythia dux comprobatus est coloniae condendae. Principatum eo tempore tenebat Pisistratus (1), Atticis odiosus, non propterea, quod crudelis erat; verum, ut scite Phaedrus ait (2), quod insuetis grave est quodvis onus. Illius igitur imperium inviti tolerabant, tempus quaerebant hujus excutiendi servitutis jugi. Itaque verendum erat, ne Miltiades, plebi propter odium in tyrannum gratisimus, ejus tyrannidem evertendi consilium caperet ac facile perficeret. At nondum in eo erant res Atheniensium, ut domino possent carere. Certe Pisistratus ceteros tyrannos, animi dotibus ingeniique praestantia, longo post se intervallo reliquit. Erat doctus, eloquens, bonarum artium amans, laudaturque ab Herodoto (3), ὅτι τιμὰς τὰς ἐούσας οὔτε συνεταράξε, οὔτε θέσμιαι με-

(1) Herod. I. Cap. 59. (2) Phaedrus I. Fab. 2.
 (3) l. l.

μετηλλάξε, ἐπὶ τε τοῖσι κατεξεῶσι ἔνεμε τὴν πό-
λιν κοσμέων καλῶς τε καὶ εὖ. „ Quod nullos,
qui tum erant magistratus, perturbarit, neque le-
ges mutarit, sed priore statu integro administra-
rit, urbem bene recteque ordinans.” Nimia
Athenienses libertate usi fuerant ex democratia
nata. Hinc orta erat ochlocratia, quae frenum
solveret pristinum, adeo ut (1) in tam perturbata
civitate unus Pisistratus esset, qui mores com-
pesceret disolutos. Igitur quamvis populo odio-
sus, majori tamen, illis quidem temporibus,
utilitati quam detrimento fuit Atticorum. Huic
autem imperio si Miltiades restitisset, denuo At-
tica dilacerata fuisset seditionibus; nec dubitan-
dum, quin hoc praeviderint Pythii sacerdotes.
Quare, quum ita fors tulisset, ut ad eum ipsum
devertissent Thraces Dolonci, nil fane melius
Miltiadi et universis Atticis suadere Pythia po-
tuit, quam quo ipse auctoritate augeretur, At-
tica autem motibus civilibus liberaretur.

*In rebus adversis Oraculum Delphicum
consultere solebant Graeci.*

Vidimus supra (2) Lacedaemonios, non in-
tellecto Pythiae responso de Tegea, a Tegea-
cu-

(1) l. l. (2) Pag. 32 et 33.

dis victos fuisse, atque exinde, per CCLXV annos, adversus hos rem gessisse improspere successu. Ostendimus etiam quodnam oraculum acceperint Lacedaemonii, quum his laborantes malis Pythiam rogassent, quo Deorum placato superiores forent in bello. Jam igitur veniamus ad graviora mala, quibuscum Graeci luctati sunt: ad quae lenienda efficacissimum fuit Oraculorum auxilium. Et vero multiplices Graecae gentis res adversae fuerunt, quibus subinde vexarentur, pestis, pluviae inopia, soli pecudumque sterilitas, bellum, seditiones, alia, quorum ampla fit apud Herodotum mentio; priorum quidem calamitatum exemplum habemus in ipsis Delphensibus, Croesi aetate: unde denuo pateat, ab aequi bonique sensu haud alienos fuisse Pythiae sacerdotes. Aesopus enim a Delphis falso accusatus (1), quod phialam auream furto abstulisset e templo Apollinis, e rupe Phaedria praecipitatus perierat, cujus accusationis haec fuerat causa. Notum est adamatum Croeso fuisse Aesopum (2), a quo quum Delphos missus esset, magno cum pondere auri, ut veneraretur Apollinem sacrificio magnifico, et Delphensibus viritim quaternas minas distribueret, oborta est ei

(1) Arist. in Vespis vs. 1437. ib. Schol.

(2) Suidas in voce. Plutarch. de Sera Num. Vind.

ei cum his offensa quaedam. Quare rem quidem sacram peregit, pecuniam vero Sardes remisit: indignos quippe iudicans Delphenses tali beneficio. Hi vero eum ex composito sacrilegii infimulatum, modo quo diximus, interfecerunt.

Brevi autem post accidit, ut solum circa Delphos sterilitate, homines morbis laborarent pestiferis. Ipse Apollo Pythius rogatus subinde respondebat; expiandam esse caedem Aesopi. Interim non cessantibus malis, tandem Delphenses, singulis Graecorum conventibus, se paratos esse dixerunt (1), si quis a se poenas sumere vellet Aesopi gratia. Quum diu nemo comparuisset, tertia demum aetate Jadmon venit Samius, qui cum Aesopo servierat; cuique Delphenses pro delicto poenas dederunt: quae tamen cuius generis fuerint, non constat inter scriptores.

Apparet igitur ex allatis, quod jam supra verbo monuimus, in privatis etiam hominibus Pythios sacerdotes prudentia usos fuisse et justitia, ut, cum ceterorum hominum res ac vita emendarentur, tum injuriarum causae vel tollerentur penitus, vel coërcerentur. Tum vero prudens observanda est ratio, qua egerunt sacerdotes in ipsis calamitatibus. Nihil enim accommodatius est

(1) Herod. II. §. 134.

est ad religiosos homines delicti convincendos, quam si credere facias praesentium malorum sese auctores esse. Apollinem morbum immisisse pestiferum, solum privasse fertilitate, quis contendat? Verum ad consilium sacerdotum hae calamitates erant peropportunae, neque effectui poterant carere in gentem, quae omnia ad oracula referre consueverat.

Sed videamus jam, quomodo Pythia animos rexit ad universam Graecorum salutem promovendam. Igitur ad bella veniamus Persica, in quibus et Graeci quam maxime ostenderunt, quanto magis valeat patriae amor et invictum libertatis studium ingentibus et paene innumeris exercitibus, et oraculum Delphicum singulari fuit auctoritate in res Graecorum universas. Itaque a proposito non alienum facere censebimur, si altius repetamus hujus belli originem. (1)

Darius in Asiam ab expeditione Scytica reversus, Megabazum in Thracia reliquerat, qui cum exercitu Perinthum totamque illam regionem subigeret. Quibus ex sententia peractis, cum Paeönes, jussu Darii, sedibus movisset, Megabazus regi imprudentiam objecit, quod Histiaeum, Graecum hominem, virum et fortem et prudentem, urbe donasset in Thracia muros habente.

Quum

(1) Herod. V. §. 12 et 13.

Quum enim Darius cognovisset, quam bene de se meritus esset Histiaeus, resistendo Miltiadis consilio pontis, quem in Istro fecerat, dissolvendi, urbe donarat illum Myrcino Edonide (1). Sic Darius Graeco homini, ut videtur, diffusus, facile perductus est a Megabazo, ut illinc Histiaeum primum Sardes, deinde Susa pelliceret secumque haberet. Sed superiori tempore, quum res Mileti et Naxi seditionibus agitantur, nonnulli ex ditissimis in exilium profecti erant, qui, jam sedatis Mileti turbis, ut supra monuimus (2), opera Pariorum, huc se contulerunt, Aristagorae auxilium rogantes, cujus et Milesiorum opera sibi in patriam reditum pararent. Erat autem Aristagoras id temporis Mileti procurator, filius Molpagorae, Histiaei gener. Hic vero suis parum viribus confusus, exsulibus suavit, ut Artaphernis opem implorarent, cui et ipse persuaserat, si exsulum causam ageret, fore ut Naxum ceterasque Cycladas imperio adjungeret Persarum. Sed quum jam eo processerant, ut expeditionem susciperent, orta est inter Aristagoram et Megabazum dissensio, quae Naxiis non solum rem omnem prodidit, verum etiam impulit ad se strenue defendendos. Ita Persae frustra, per quatuor menses, eos obsederunt, donec omni

com-

(1) Lib. V. §. 11.

(2) Pag. 42.

commeatu consumpto, infectis rebus abire coacti sunt. Aristagoras igitur jam praestare se posse desperans, quae Artapherni pollicitus erat, defectionem Jonum meditabatur. In eadem quoque re occupatus erat Histiaeus, qui Persarum morum pertaesus genero, quae moliretur, indicavit, misso ad illum servo, cui, capite raso, stigmata inusferat (1), declarantia, quid facto opus esset. His igitur cognitis, Aristagoras primum Joniae (2) civitatum tyrannos exagitavit, qui mox palam rebellarunt: et, quo magis Jones obsequentes haberet, Milesiis libertatem obtulit: post Spartam profectus est auxilia rogaturus. Solus hoc tempore Spartae regnum tenebat Cleomenes, mortuo Anaxandrida, quem tamen Aristagoras, quamvis praeclara quaevis de bonis narrans Asiaticis, non potuit permovere. Itaque Athenas abiit (3), quae expulsis tyrannis, efflorescente libertate, rebus prosperis utebantur. Athenienses facili duxit negotio ad bellum inferendum Persis, inprimis rumore allato, Persas Hippiam in tyrannidem restituere conari. Statim igitur classem viginti navium auxilio mittunt, quibus ab Eretriis quinque navibus adjunctis, Sardes navigant, arcem capiunt, urbem in-

(1) Herod. V. 35. Polyæn. I. 24. (2) Herod. V. 38, 55, 97. (3) Herod. V. 66. sqq.

incendio delent. Persae autem et Lydi qui in urbe erant, ad flumen Pactolum manu conferta, hostes fugant. Ita Jones ab Atheniensibus deserti, soli postea bellum adversus Persas gesserunt, in quo Byzantium reliquasque Hellespontis urbes expugnarunt et magnam Cariae partem ad belli societatem contra Persas induxerunt, tota etiam Cypro a rege abalienata (1).

Interim Darius, ob incensas Sardes, Atheniensibus iratus, maximo studio vindictam cogitabat. Igitur Histiaeum, quamvis suspectum commotae defectionis Jonum, audita ejus excusatione, ad sedandas Joniae turbas praemittit. Perierat interim Aristagoras, a Thracibus cum exercitu interemtus: quo facto Histiaeus, jam aperte a rege deficiens, aliquandiu labefactata Jonum fortuna restituta, tandem proelio victus, ab Artapherne captus et occisus est.

Et sic quidem debellata a Dario Jonia, etiam Hellesponti partem Europaeam facile in Darii potestatem venisse, sponte patet. Igitur majora jam moliebatur. Quo melius autem Graecarum civitatum in se animos exploraret, legatos misit, de Persarum more, aquam terramque petitum. Qui quam male ab Atheniensibus et Lacedaemoniis habiti fuerint, res notissima est. Hinc nova
ira

(1) Herod. V. 105—126. VI. 3—31. passim.

ira incensus classem Darius comparavit DC navium eique Datin et Artaphernem praefecit, qui Atticam cum ingentibus copiis invadunt (1). Athenienses hoc tam propinquo tamque magno periculo perterriti, primum a Lacedaemoniis auxilia petiere, qui tamen, propter plenilunium festum, non nisi pugna pugnata venerunt. Itaque soli Plataeenses fuerunt praesto, quorum et Atheniensium copiis, decem millia armatorum completa sunt. Et haec quidem manus adeo profligavit Persas tantumque illis injecit terrorem, ut raptim, navibus conscensis, protinus Phalerum aufugerint eamque bene custoditam videntes, in Asiam sint reversi.

Hoc loco interponere libet rem, quae iisdem temporibus accidit, unde pateat, non solum apud Graecos, sed apud barbaros etiam Apollinem magno fuisse in honore. Invadente enim Graeciam Persarum exercitu, Delios ex insula profectos Datis per praeconem, ut ad focos redirent, his verbis hortatus est (2): "Ἄνδρες ἱεροὶ, τί Φεύγοντες δίχεσθε, οὐκ ἐπιτήδεια καταγνόντες κατ' ἐμεῦ; ἐγὼ γὰρ καὶ αὐτὸς ἔτι τοιαῦτα φρονέω, καὶ μοὶ ἐκ βασιλῆος ὧδε ἐπέσταλται· ἐν ἡ χώρῃ οἱ δύο θεοὶ ἐγένοντο, ταύτην μηδέν σίνεσθαι, μήτε αὐτὴν τὴν χώρην, μήτε τοὺς οἰκήτο·
το·

(1) VI. §. 95—109.

(2) Herod. VI. §. 97.

τορας αὐτῆς. Νῦν ὦν καὶ ἄπιτε ἐπὶ τὰ ὑμέτερα αὐτέων καὶ τὴν νῆσον νέμεσθε. „ Viri sacri, quid fugientes abitis, non pro merito de me male opinantes? Ego enim et ipse etiam talia intelligo et a rege jussus sum, ne qua in terra duo dii nati sint, eam vel laedam ipsam vel ejus incolas. Quare ad vestras redite sedes, et insulam incolite.” Quin etiam, quamvis nulla non templa Persae vel spoliascent vel incendissent, Apollinis tamen simulacrum, quod inscio Dati raptum fuerat, ejus jussu Deliis redditum est: sed revertamur unde digressa est oratio.

Post hanc cladem Darius tamen opprimendae Graeciae consilium non deposuit, sed, quominus perficeret, mors eum praevertit. Dario successit (1) Xerxes filius, qui initio quidem ab armis Graeciae inferendis abhorrebat; sed quo magis metum deponeret, Mardonius, Aleuadae Thesaliae tyranni et Pisistratidae stimulaverunt, qui se Susa contulerant. Itaque bellum adversus Graeciam serio meditatus est: in quo tamen apparando quadriennium insumsit. Deinde Hellespontum trajecit cum exercitu CLXX hominum myriadam, sive decies centies mille et septingentorum millium, navales copiae mille ducentis et septem navibus vehebantur. Hunc exerci-

(1) Herod. VII. 1—139.

citum, quantum neque antea, neque postea habuit quisquam, dum Xerxes per Thraciam et Macedoniam ad Thermopylas ducebat, Graecorum animi, pro variis civitatibus, varii fuerunt. Plurimi enim, ad quos Xerxes rogatum miserat aquam et terram, magnitudine periculi perculsi, dederunt. In his Thesfali, Dolopes, Enienses, Peraebi, Locri, Magnesii, Melienses, Achaei, qui Phtiam incolebant, Thebani ceterique Boeotii, exceptis Thespiis et Plataeënsibus. Itaque Athenienses et Lacedaemonii fere soli relictii. Accedebat etiam discordia Graecorum. Adventantibus enim Persis, miserant quidem Athenienses et Lacedaemonii ad ceteras Graeciae civitates, ut adversus Persas societatem jungerent; sed aliae Xerxi se dederant, adeoque nolebant accedere, in primis cum soli Athenienses peti dicerentur, aliae alias causas interponebant. Et sic quidem duae illae civitates, maximo animo, sed prae regis copiis infirmisfimae, aut vincere aut interire decreverunt, quamvis, edito tunc temporis oraculo, in nullam victoriae spem erigerentur. Oraculi autem verba haec fuerunt (1).

ὦ μέλεσι, τί κάθησθε; λιπὼν φεῦγ' ἔσχατα γαίης
 Δώματα, καὶ πόλιος τροχόειδος ἄκρα κάρηνα.
 Οὔτε

(1) Herod. VII. 149.

Οὔτε γὰρ ἡ κεφαλὴ μένει ἔμπεδον, οὔτε τὸ σῶμα,
 Οὔτε πόδες νέεσθαι, οὔτ' ὦν χεῖρες, οὔτε τι μέσσης
 Λείπεται, ἀλλ' ἄζηλα πελεῖ. κατὰ γὰρ μιν ἐρείπει
 Πῦρ τε καὶ ὄξυς Ἄρης, Συριηγενὲς ἄρμα διώκων.
 Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλ' ἀπολεῖ πυργώματα, καὶ τὸ σὸν
 οἶον.

Πολλοὺς δ' ἀθανάτων νηοὺς μαλερῶ πυρί δώσει,
 Οἳ που νῦν ἰδρῶτι ῥεούμενοι ἐσήκασι,
 Δείματι παλλόμενοι. κατὰ δ' ἀκροτάτοις ὀρόφοισι
 Αἷμα μέλαν κέχυται, προΐδον κακότητος
 ἀνάγκας.

Ἀλλ' ἴτον ἐξ ἀδύτοιο, κακοῖς δ' ἐπικίδνατε θυμόν.

„*Quid miseri hic statis? petite hinc, petite ultima
 terrae.*

„*Linguantur domus, atque urbis juga summa ro-
 tundae:*

„*Nam caput haud poterit firmum corpusque ma-
 nere,*

„*Cum pedibusque manus. Media de parte super-
 stes*

„*Nil erit; omnia sed Mavors crudelis et ignis*

„*Delebunt, Mavors Syro in temone superbus.*

„*Cumque tua hic validas turres a sede revellet,*

„*Multaque Vulcano dabit aurea templa Deorum.*

„*Haec ego jam cerno sudore fluentia multo*

„*Et concussa metu. Sanguis dilabitur alto*

„*Culmine, dirorum signum fatale malorum.*

„*Cedite jamque adyto, firmate et pectora vestra.*

(1) Hoc quidem Atheniensibus minacissimum oraculum terrorem injecisse videtur, praesertim, cum extrema ἀλλ' ἴτον ἐξ ἀδύτοιο, κακοῖς δ' ἐπικίδνατε θυμόν in malam partem a consultoribus acciperentur, quasi vero dixisset Pythia, e templo discederent, ubi nil esset sperandum a Deo, ipsi animos malis admoverent. Sed et alium haec verba admittunt sensum. Significasse videtur Pythia, quod perapposite Cato dixit in senatu, tempore conjurationis Catilinae: (2) „non votis neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur: vigilando, agendo, bene consulendo, prospere cedunt omnia: ubi socordiae tete atque ignaviae tradideris, nequidquam Deos implores; irati infestique sunt.” Et vero metu stupefacti consultores, auctore Timone, qui apud Delphenses magna erat auctoritate, iterum supplices Apollinem adierunt, atque mitiora haec tunc cecinit Pythia (3):

Οὐ δύναται Πάλλας Δι' Ὀλύμπιον ἐξιλάσασθαι.
 Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι πυκνῇ.
 Σοὶ δὲ τὸ δ' αὖτις ἔπος ἔρέω, ἀδαμάντι πελάσσας.
 Τῶν ἄλλων γὰρ ἀλισκομένων, ὅσα Κέκροπος οὖρος
 Ἐντὸς ἔχει, κευθμών τε Κιθαιρῶνος Ζαθέοιο,
 Τεῖχος Τριτογενεῖ ξύλινον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς
 Μου-

(1) Herod. VII. §. 141. sqq. (2) Sall. in Cat. LVI.

(3) Herod. VII. 141.

Μοῦνον ἀπόρθητον τελέθειν, τὸ σὲ τέκνα τ' ὀνήσει,
 Μηδ' ἐσὺ γ' ἵπποσύνην τε μένειν καὶ πεζὸν ἰόντα
 Πολλὸν ἀπ' ἡπείρου στρατὸν ἥσυχος, ἀλλ' ὑπο-
 χωρεῖν,

Νῶτον ἐπιστρέψας· ἔτι τοι κοτὲ κ' ἀντίος ἔσση.
 ὦ θεῖη Σαλαμῖς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν,
 ἥ που σκιδναμένης Δημήτερος, ἢ συνιούσης.

„Cor Jovis haud potuit precibus Dea flectere Pallas,
 „Quamvis sermonis multi doctique perita.
 „Hoc tibi sed dico, quasi firmo adamante ligatum.
 „Capta Cithaeronis quum sint et Cecropis intra
 „Quae jaceant fines, dabis hoc Pater optime natae,
 „Ligneus ut sit murus inexpugnabilis. Iste
 „Teque tuumque genus diro servabit ab hoste.
 „Nec vero exspectare equitum peditumque ca-
 „tervas
 „Audeto, de continua tellure ruentes.
 „Sed fuge. Tempus erit, quo tu quoque pectus
 „in hostem
 „Convertes. At tu Salamis divina videbis
 „Occidere ingenuam per plurima vulnera prolem.
 „Seu fuerit collecta seges, seu stabit in arvis (1).

Hoc etiam oraculum alii aliter interpreta-
 ti sunt. Nati enim majores dicebant, videri
 sibi Deum respondere, arcem fore salvam, nam
 olim

(1) Herod. VII. 142. sqq.

olim Athenarum arx vallo praesepta fuit, adeoque *τείχος ξύλινον* spectare ad vallum conjiciebant. Alii vero naves a Deo significari contendebant; sed qui hoc ita interpretabantur, hos postrema fallebant Pythiae verba, quasi ipsi ad Salamina adgressi pugna navali vincendi essent. Tandem vero Themistoclis ratio seu potius calliditas pervicit, qui, Plutarcho teste, totum hoc postremum oraculum erat machinatus. Is enim veritus, ut civibus humana persuaderet ratione, divina tentavit, quibus illos ad salutem converteret. Hic autem Themistocles, ut Thucydides ait, (1) *τῶν τε παραχρῆμα δι' ἐλαχίστης βουλῆς κράτιστος γνώμων, καὶ τῶν μελλόντων ἐπὶ πλεῖστον τοῦ γενησομένου ἄριστος εἰκάσης*. Quod et mirifice convenit cum Nepote, de eo in vita dicente: „et de instantibus varisime judicabat, et de futuris callidisime conjiciebat.” Igitur hoc agebat oraculum a Deo contra hostes editum esse, alioquin dicturum fuisse Deum ὦ *σχέθλιη Σαλαμῖς*, „o *misera* Salamis,” non vero *θείη, divina*. Fortassis etiam Themistocles, quod Cl. Valcken. ad Herod. Lib. III. §. 57. conjecit, oraculi Syphniis olim editi recordatus sit, quo hi jubebantur;

Ἄλλ᾽

(1) Lib. I. c. 38.

Ἄλλ' ὅταν ἐν Σίφνῳ πρυτανήϊα λεύκα γένηται,
 Λεύκοφρυς τ' ἀγορῇ, τότε δὴ δεῖ Φράδμονος ἀνδρὸς,
 Φράσσασθαι ξύλινόν τε λόχον κήρυκά τ' ἐρυθρόν.

„*At simul in Siphno fuerint prytaneia cana,*
 „*Cana fori facies, tunc vir vaser adsit oportet,*
 „*Qui notet e ligno agmen legatumque rubentem.*

atque hujus ope responsum feliciter interpreta-
 tus (1). Graece sane parum inter λόχον et τεί-
 χος ξύλινον discriminis est. Et Themistoclis
 quidem in talibus explicandis laudatur soler-
 tia (2). Ut ut est, civibus persuasit, ut, urbe
 relictā, naves conscenderent. Jam superiori tem-
 pore, quum grandis pecunia esset in aerario,
 Themistocles auctor fuerat Atheniensibus, ut ne
 distributionem facerent pecuniae ex redditibus me-
 tallorum in Laureo: qua distributione singulis
 venirent drachmae decem, sed illam omittentes,
 classem ea pecunia compararent ducentarum na-
 vium, quae praesto essent ad bellum Aegineti-
 cum. Hoc quale sit, is facile intelliget, qui
 judicare potest, quantae sit audaciae id populo
 dissuadere, quod ei, propter inopiam, sit gratis-
 simum. Adeoque primus fuit Themistocles, qui
 populi e civitate reditus in usum converteret
 pu-

(1) Herod. VII. §. 143. sqq.
 43. Polyæn. I. 30.

(2) Aelian. V. H.

publicum. Neque tunc solum spectasse Themistoclem bellum Aegineticum, verosimile est; quamvis Aeginetae maris obtinerent imperium: imo praevidebat, quod jam usu veniret, fore ut Persae denuo Graecos bello adorirentur; sed in eum usum, ad quem destinata erat, haec classis non venit. Hoc autem, urgente malo, universae Graeciae fuit saluti (1).

Haec dum geruntur, Xerxes adhuc Sardibus erat. Argivi, iterum ad societatem a Graecis invitati, denuo negant; sive quod illos Lacedaemoniorum superbia offenderat, sive quod clam studebant Persarum partibus. Autumantes enim, jam initio hujus belli, tam se quam ceteros rogatum iri, ut ad foedus accederent, Delphos mittebant sciscitantum, quid sibi factu esset optimum, quum nuper sex millia suorum a Lacedaemoniis et Cleomene, Anaxandridae filio, fuissent interempta. Sciscitantibus autem haec Pythia:

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, Φιλ' ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Εἴσω τὸν προβόλαιον ἔχων, πεφυλαγμένος ἦσσι,
Καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

„ Vicinis invise, aeternum cura Deorum,
„ Intus habe jaculum, sedem prudensque tuere,
„ Et capita cave: nam caput est in corpore custos.

His

(1) Herod. VII. 146—151.

His oraculi dictis orta esse Argivis opinio videtur, id velle Pythiam, ut rebus consulerent suis: quare, neque prorsus foedus abnuere, neque prorsus accedere, utile arbitrati sunt. Igitur legatis, qui Argos venerant, foedus ut inirent, rogatum, se paratos esse dixerunt ad foedus ineundum in triginta annos, si belli imperium sibi, pro dimidia parte, traderetur. Quod quum a legatis negatum esset fieri posse, propterea quod duo essent Lacedaemoniorum reges, quorum alter potestate non poterat exui, male ab Argivis habiti domum reversi sunt. Sic etiam ad Gelonem miserunt Siciliae tyrannum: verum etiam (1) ab hoc, rebus infectis, disceserunt; sive quod solus, seu cum Lacedaemoniis, belli cuperet imperium. Graecis autem non ducibus, sed militibus opus erat. Nec melius res cecidit apud Corcyraeos et Cretenses; quamvis hi oraculo edito deterriti videantur. Consulenti-
 bus enim Pythia ediderat: „ ὦ νήπιοι ἐπιμέμφεσθε, ὅσα ὑμῖν ἐκ τῶν Μενέλεω τιμωρημάτων Μίνως ἐπεμψε μηνύων δακρύματα· ὅτι οἱ μὲν οὐ συνεξέπρῃξαντο αὐτῷ τὸν ἐν Καμίκῳ θάνατον γενόμενον, ὑμεῖς δὲ κείνοισι τὴν ἐκ Σπάρτης ἀρπαγθεῖσαν ὑπ' ἀνδρὸς βαρβάρου γυναῖκα.” „ O stulti, conquerimini, quas, succensens ob ultionem Me-

ne-

(1) Herod. VII. 157—162. et passim 169—178.

rielai ; vobis lacrymas immiserit Minos , quoniam illi quidem non adjuverunt ad ulciscendam illius caedem , in Camico factam : vos autem illos , ob mulierem e Sparta raptam a viro barbaro .” Ita quoque a Thesfalis relictis sunt , qui primum cum Graecis faciebant ; sed ab illis se destitutos videntes , mox coacti barbaros secuti sunt . Corcyraei autem fraude Graecos deluserunt .

Sic rebus afflictis , Xerxes cum copiis suis ad Thermopylas accesserat . Quo nuntio Graecorum pedestres exercitus illas angustias , navales Artemisium petierunt . Interim Delphenses , tam suae quam Graeciae salutis trepidi oraculum consulebant ; quibus Pythia praecepit ἀνέμοισι εὐχέσθαι : μεγάλους γὰρ τούτους ἔσεσθαι τῇ Ἑλλάδι συμμάχους . „ ventos precarentur : illos enim maximos fore Graeciae auxiliares .” Et vero videntur venti Graecis spem addidisse primam servandae Graeciae . E barbarorum navibus decem ad insulam Sciathum praemisae , in tres Graecorum naves incidentes , duas cum ipsis viris ceperunt ; tertiam vero vactam ad littus adlissam , dilapsis classiariis . (1) Qua re cognita , Graecorum classis , hostium metu , Artemisium reliquit , Chalcidemque in Euboea retrocessit . Eodem tota mox secuta est classis Persica , appulitque Sepiadem

(1) Herod. VII. 178 — 202 — 219.

dem in Magnesia. Hic dum commorabantur, ingenti orta tempestate, quadringentae naves fractae sunt. Audita igitur hac barbarorum clade, Graeci Artemisium classe reversi sunt, quorum quidem pedestres copiae sex fere millium armatorum ad Thermopylarum angustias castra posuerunt. His praecerat Leonidas, Spartanorum rex, qui trecentos legerat, quibuscum Thermopylas occuperet, barbarosque ulterius progredientes propelleret. Itaque ejus fortissimum consilium fuit, ceteris Peloponnesiis fugam suadentibus, ibi opperiri impetum Persarum. Xerxes tamen primum eum promissis tentavit, deinde litteras ad eum misit superbas et minaces, quibus vero non minus superbe Leonidas respondit. Tandem rex videns, armis sibi viam esse faciendam, proelium parat; quod quamvis per plures dies continuos repeterent Persae, maxima tamen clade a Graecis repulsi sunt. Postremo autem, ab Ephialte quodam prodita femita Muleensi (1), (qua indicata, per angustias non amplius Persis necesse erat copias ducere,) Leonidas socios hortatus est, ut recederent, seque ad meliora tempora patriae reservarent, se cum Spartanis fortunam experturum. Intellexerat autem vir fortissimus, ex oraculo Spartanis edito, de exitu sciscitantibus,

(1) Pausan in Phocicis.

bus, aut sibi aut Spartae esse pereundum. Quorum primum elegit, atque suos ita confirmavit, ut parato animo ad moriendum proficiscerentur. Haec autem consulentibus Spartanis ediderat Pythia:

Ἕμῖν δ', ὦ Σπάρτης οἰκήτορες εὐρυχόροιο,
 Ἡ μέγα ἄστυ ῥικυδὲς ὑπ' ἀνδράσι Περσείδῃσι
 Πέρθεται· ἢ τὸ μὲν οὐκί, ἅφ' Ἡρακλέος δὲ γενέθλης
 Πενθήσει βασιλῇ φθίμενον Λακεδαίμονος οὔρος.
 Οὐ γὰρ τὸν ταύρων σχήσει μένος οὔδε λεόντων
 Ἀντιβίην· Ζηνὸς γὰρ ἔχει μένος· οὔδ' ἐφ' ἡμῖν
 Σχήσεσθαι, πρὶν τῶν δ' ἕτερον διὰ πάντα δάσσηται.

- „ *At vos, qui colitis spatiosae moenia Spartes,*
 „ *Vos ingentem a stirpe perire videbitis urbem.*
 „ *Sin — regem, genus Herculeum, plorabit*
ademptum
 „ *Gens Spartana. Etenim non taurorumque leo-*
numque
 „ *Immanem contra vim depugnare valebit.*
 „ *Namque habet ille Jovis magni insuperabile ro-*
bur.
 „ *Nec vero, alterutra nisi lege, domabitur un-*
quam (1).

Igitur patriae amore ductus, illius saluti postponebat suam. Acerrime diuque pugnatum est, do-

(1) Herod. VII. 215—225.

donec Graeci, postquam barbaris ingentem cladem intulissent, undique circumventi, ad unum omnes occubuerunt (1): Persarum plusquam viginti ceciderant millia. Facta est, eodem die, ad Artemisium navalis pugna, e qua, etsi pari proelio discescerant, vel sic tamen confirmati Graeci, tantos animos ceperant, ut intelligerent, virtuti non obesce multitudinem copiarum, patriaeque salutem unice contineri junctis civium viribus et concordia.

Post pugnam ad Thermopylas terrestrem, et ad Artemisium navalem, Graecorum clasfis quinquaginta tribus navibus aucta erat, quae Persas iterum adorta, victoriam denuo reportavit. E sequenti autem pugna aequo Marte discescerunt. Jam Graeci de statione relinquenda ad Artemisium cogitabant, et, audita Spartanorum clade ad Thermopylas, Graeciae interiora petiverunt. Xerxes enim jam Phocida invaserat, quaecunque obvia ferro igneque devastans. Tunc autem Themistoclis consilio obtemperarunt, natuque majores cum uxoribus et liberis, quaeque moveri poterant, in naves impositos Troezenen asportarunt. Xerxes contra, exercitum in duas partes diviso, cum majore in Boeotiam tendebat, alteram mittebat Delphos. Hi de salute sua tri-

(1) Herod. VII. 225. VIII. 1—36.

trepidantes Deum rogarunt de thesauris templi, terrane obruerent, an alio transportarent. Respondit Deus, αὐτὸς ἱκανὸς εἶναι τῶν ἐωυτοῦ προκατῆσθαι, „ se idoneum esse, qui ipse rebus suis praesideret.” Quibus dictis suae ipsi salutis prospexerunt, in Achaia n. miserunt uxores et liberos, relictisque urbe vacua, praeter sexaginta de suis, cum Apollinis antistite in Parnasum confugerunt. Persis autem Delphos accedentibus varia prodigia a Deo objecta sunt. Arma enim sacra, quae moveri nefas erat, αὐτόματα dicuntur ante templum deposita fuisse (1): tum vero, quum templum Minervae appropinquarent Persae, in eos fulmen immisum. Duo Parnasi cacumina dejecta, quae complures eorum obruerunt. Quo facto Delphenses de Parnaso descenderunt, Deumque videntes a se stare, Persas adgressi magnam eorum fecerunt stragem (2). Interea clasfis, quae ad Artemisium conflixerat, Salamina petebat. Desertae erant Athenae, paucis tantum maioribus natu relictis. Auctoritate Themistoclis valde auctus erat numerus navium. Hic quum Graecorum duces de loco pugnae idoneo deliberarent, nuntius allatus est, totam Atticam ferro igneque Persas depu-

(1) Diod. Sic. XI. §. 14. Tom. I. p. 415.

(2) Herod. VIII. 39—57.

pulari. Xerxes enim cum parte altera exercitus iter per Boeötiam fecerat, delens in itinere Thespias et Plataeas. Post Athenas ingressi Persae, diripuerunt urbem incendioque cremarunt. Hujus rei fama celeriter ad Graecos perlata, hi Isthmum petendum statuerunt, quem si Xerxes cum copiis trajecisset, actum fuisset de Graecia. Hic vero, prius copias maritimas Graecorum de bellaturus (1), idque loco sibi iniquo, ipse suas copias pesum dedit. Themistocles autem, omnem fugae speciem turpem putans, tum Athenis totique Graeciae perniciosissimam fore ratus, manibus pedibusque pervicit, ut, quo loco essent, manerent.

Sed jam Persarum classis ad Phalerum appulerat, convocatis ibi a Xerxe ducibus, qui de praelio navali deliberarent. Quod suadentibus fere omnibus, sola Artemisia, regina Halicarnassi dissuasit, inter alia haec docens: captis Athenis victisque adversariis, regem voti compotem esse: Graecos non diu pares futuros copiis Persarum, propter inopiam commeatus: iique suam quisque domum brevi abirent necesse esse, ut sua defenderent: quo facto regi proclive fore totius Graeciae potiri. Hujus tamen ratio non valuit, et ut dimicaretur decretum est.

In-

(1) Herod. VIII. 57—75.

Interim etiam Persarum classis Salamina pro-
vehebatur. Persarum copiae terrestres Isthmum
versus ruebant, qui a Peloponnesiis diligen-
ter custodiebatur. In hoc tam gravi periculo,
collecti Graecorum duces ad Salamina fugae con-
siliū denuo inibant, quod vero frustratum est
Themistoclis calliditate, qui noctu de suis, quem
habebat fidelissimum, ad regem Persarum misit,
certioremque fecit „ Graecos fugam meditari,
atque inter se esse discordes: se regi suadere,
ut illorum fugam interciperet quam primum proe-
lio committendo: regem inter pugnandum ani-
madversurum esse, qui suis rebus faverent, qui
obessent.” (1) Hoc dolo regem ad pugnam pel-
lexit, qui classem Graecorum inter Salamina et
Aeginam cingens, undique fuga exclusit. Jam
Graeci ad confligendum se comparant. Acerrima
fuit pugna: sed postquam diu concurrissent,
Persae victi sunt, Phalerumque repetierunt. At
Xerxi, quamvis ingenti clade affecto, tot ta-
men copiae supererant, ut etiam cum his posset
opprimere Graecos; sed metuebat, ne Jones,
quorum ei fides dubia fallaxque erat visa, Grae-
cis hortantibus pontem dissolverent, quem in
Hellesponto fecisset. Itaque fugere constituit,
in quo consilio illum Themistocles callidissime con-

(1) Herod. VIII. 75-114.

confirmavit. Nimirum regem certiore fecit, „ id agi, ut pons iste disolveretur, adeoque reditu in Asiam excluderetur.” Quo nuntio per-motus, Mardonium cum trecentis millibus mili-tum reliquit, ad opprimendam Graeciam, ipse in Persiam rediit.

Post haec Mardonius, in Thesalia et Macedo-nia transacta hieme, proximo vere Peloponne-sum adortus est. Lacedaemoniis interim Dei Delphici responsum venit. „ *Ξέρξης αἰτέειν δίκας τοῦ Λεωνίδεω φόνου, καὶ τὸ διδόμενον ἐξ ἐκείνου δέκεσθαι*, a Xerxe poenam caedis Leonidae pos-cerent, quodque daretur ab eo acciperent.” (1) Petenti Xerxes respondit: „ Mardonium, qui juxta adstabat dicenti, Graecis poenas daturum es-se.” Quod dictum veritas secuta est. Hic enim, quum frustra de pace tentasset Athenienses, de-nuo Atticam invasit: sed quominus consilium perficeret, Atheniensium obstitit constantia: ne-que hoc quidem novo periculo inducti sunt ad accipiendas pacis conditiones. Jam iterum Athe-nae captae. Reliquerant urbem cives, quod tarde venirent auxilia Spartanorum. Omnibus igitur, quae moveri poterant, Salamina transportatis, le-gati Spartam profecti sunt questum, quod auxi-lia non mitterentur, habitaque ad Ephoros ora-tio.

(1) Herod. VIII. 114 sqq. 1—8.

tione, ut mitterent, permoverunt, duce Pausania. De his certior factus Mardonius, Attica devastata, Boeotiam versus cum copiis regresus est. Interim Spartanorum exercitus Megara venerat; quo ille nuntio in Megaridem deflexit: sed quum audivisset, omnem Peloponnesiorum exercitum jam ad Isthmum confluisse, priori quam fecerat via in Boeotiam reversus, castra in agro Thebano ad Asopum metatus est, cinxitque munimentis. Graeci autem undique collecti ad Eleusinem in Boeotiam moverunt, ubi e regione Persarum castris positis, illos primum adortus est Masistius, magister equitum Mardonii. Cecidit in proelio Masistius, ejusque super cadavere magna Persarum clades facta. Et hac quidem victoria Graecis incredibiliter animus accrevit (1). Jam Erythraeus ager ad confligendum minus idoneus videbatur, quare in agrum transierunt Plataeensem. Erat omnino exercitus Graecorum centum et octo millium hominum. Quominus autem e vestigio manus confererent utrimque exis prohibebantur, salutem quidem Graecis indicantibus, si loco sese tuerentur, non ita, si Asopum trajicerent, proelioque decernerent. Persis, qui more Graecorum etiam consulebant exta, idem fere edicebant, nam et illis loco erat manen-

(1) Herod. IX. 7-33. 36-43.

nendum. Sic per decem dies proelio dilato, tandem Mardonius impatiens morae, eo magis configere cupiebat, quod editum sciebat Bacidis oraculum, cujus quidem ille sententiam ad Persas pertinere opinaretur, quamvis revera Illyriis Encheliisque olim datum esset. Illud Bacidis oraculum hujusmodi est apud Herodotum.

Τὴν δ' ἐπὶ Θερμώδοντι καὶ Ἀσωπῷ λεχετοίῃ
Ἑλλήνων σύνοδον, καὶ βαρβαρόφωνον ἰὺγην,
τῇ πολλοὶ πεσέονται ὑπὲρ Λάχεσιν τε μόρον τε
τοξοφόρων Μήδων, ὅταν αἰσιμον ἡμᾶρ ἐπέλθῃ·

„ *Ad ripas Asopi ac Thermodonta frequentes*
„ *Barbara gens fremitu Grajis immixta coibit,*
„ *Hic multi ante diem, atque sua maturius hora,*
„ *Occumbent Medis, sic Di voluere, sagittis.*

Tandem post varias pugnae prolusiones, in quibus Persarum equitatus Graecis aliquantum nocuerat, Mardonius jam hostes contemnens, trajecto Asopo, aciem explicuit Graecosque adgressus est. (1) Atrox facta est pugna, quae quum diu anceps fuisset, tandem victoria Graecorum fuit. In proelio cecidit Mardonius. Persas in fugam versos Graeci ad internecionem trucidaverunt.

Eodem

(1) Herod. IX. 43—71. 90—100.

Eodem die mari etiam ad Mycalen Graeci victores fuerunt (1). Horum copiae huc usque in Delo desidebant, neque ob metum barbarorum audebant progredi. Tandem legati Samiorum duces adibant obtestantes, ut Joniam, jam iterum defectionem parantem, liberarent. Auditis Samiorum precibus, foedus inierunt. Quo facto Graeci ad Samum profecti sunt. Sed quum nuntii referrent hostes appropinquare, Xerxis clasarii Samum reliquere, seque contulerunt Mycalen, ubi copiae regis pedestres castra habebant. Hic factis munimentis, subductis navibus et vallo cinctis, Graeci secuti, Jones, qui in Persarum exercitu militabantur, ad defectionem sollicitarunt, duce Leotychide. Tum Persae Jonibus diffidentes, Samiis arma abstulerunt, Milesiosque e castris removerunt. Atque tunc accidisse ajunt divinitus, ut Mardonium in Boeötia vinci, fama ad Graecos perveniret. Quae res, quum Graecis invictam adderet virtutem, tam acerrimus fuit concursus, ut Persae maxima strage fugati, e ducibus autem Mardontes et Tigranes occisi sint. Atque his quidem duobus proeliis, quae unus quasi impetus possit dici in Persarum impotentem dominationem, eodem quippe die eademque de causa, factus, penitus

(1) VIII. 132.

tus Persarum opes debilitatae sunt, neque postea ullus eorum exercitus Hellespontum traiecisse legitur, ut in Graeciam tenderet.

Sic enarratis, quae bella maxime spectant Persica, age, consideremus, quaenam, in hoc tanto tumultu, Pythiae fuerit auctoritas in regendis Graecorum animis.

Quamvis jam illis temporibus, quum Darius de Graecia subjicienda cogitabat, graves subinde civium inter se discordiae et altercationes, in variis Graeciae civitatibus, exstitisent, plerumque tamen societatis vinculo continebantur. Non unus omnia gerebat; sed suum quisque conferebat ad rem publicam tuendam. Lites vero, quae paulatim augescebant, ad aequalitatem pertinebant provehendam civilem. Apparebat hoc maxime, ubi hostis adventare dicebatur: tum enim ad rem publicam defendendam ruebant omnes. Vel sic tamen, belli Persici temporibus, Graeciae politicos metus jam invasisse videtur, ne communis salutis studium prorsus tandem periret, proque sua quaeque re alia Graecorum civitas alia ageret, unde merito fore suspicabantur, ut universi succumberent. Jam aliquoties ad manus venerant Lacedaemonii cum Atheniensibus, quorum illi quidem superbia et ferocitate in maximum odium Graeciae, hi clades passi, in summum ipsius civitatis discrimen per-

pervenerant. Aeginetae (1) jam eo simultatis cum Atheniensibus procesferant, ut Dario aquam terramque petenti dedissent, adeoque periculum erat, ne ingravescentibus istis Graecae gentis morbis, omnes aliquando se invicem dilacerarent. Itaque tum maxime politicorum erat Graeciae, (quo semper nomine Pythios sacerdotes significamus) excogitare aliquid, quod his controversiis finem faceret, aptissimumque esset ad civitates voluntate et commodis discrepantes, mutuo conciliandas. Quum itaque de Persarum in Graeciam expeditione certus esset nuntius perlatus, trepidantibus omnibus quorsum evaderet, confugerunt ad oraculum Delphicum. Ipsi autem sacerdotes gravitate periculi commoti, ea effati sunt, quae sciscitantibus terrorem incuterent. Verum contrariam, quam speraverant, vim hoc oraculum in animos habebat Graecorum. Erigendi erant, non contundendi, ne de salute desperarent. Hoc Timon observabat, egressis e templo consultoribus. Hic enim non forte fortuna, sed ex consulto Graecorum delectis videtur suasisse, ut denuo Pythiam rogarent, et tunc accessisse verosimile est Themistoclem, rerum politicarum, ea aetate, longe peritissimum. Hic, quod erraverant

Py.

(1) Herod. V. 89.

Pythii sacerdotes, ita restituisse videtur, ut alteri hujus oraculi verba dictaverit, qui quidem deinceps hanc dabat interpretationem, quae suo consilio Graeciaeque saluti conveniret. Etenim vix excusando modo, aliquis dixerit, errasse Pythios sacerdotes, oraculo edendo, quo actum esse de Graecorum salute pronuntiarunt. Quem tamen errorem nobis ita expedire posse videmur. Oraculum istud ejusmodi fuit, a quo Pythius in sequenti responso, ne latum quidem unguem decederit. Nihil enim aliud spectabat, nisi urbis devastationem, quae revera secuta est. Praedictis igitur illis malis, quae praedicere profecto erat in promptu, explorandi erant civium animi, num parati essent ad sedes suas relinquendas. Eo imprimis faciebant prioris oraculi minae. Quum vero a Deo mox mitiora extorquerent, apparebat tamen vel ex hoc altero oraculo, urbem servari non posse, fugiendumque esse. Tantum igitur abest, ut hunc sacerdotum errorem fuisse putemus, ut potius credamus, hos ita, opitulanti-
bus Timone, Themistocle, aliis, consulto et de industria machinatos esse. Tali igitur ratione, Graeci in spem erecti fuerunt salutis; et quum haberent quo fugerent ad salutem, nimirum na-
ves ad bellum Aegineticum comparatas, facile fuit Themistocli persuadere, hanc esse Pythiae sententiam, quam sequerentur. Ergo facti ad rem gerendam alacres, commodiorem, seu me-
lioris potius ominis oraculi sensum intuebantur,
nec

nec commoti fuisse magnopere videntur, quum
 tam pauci perducerentur ad periculi societatem.
 Jam enim Argivos experti erant tergiversantes,
 item Cretenſes, Theſſalos, Corcyraeos: imo
 vero nobili quaſi ſuperbia elati, ſoli Lacedae-
 monii et Athenienſes omnem propulſandi belli
 laborem ſuſceperunt atque exantlarunt. Et hanc
 animi alacritatem mirum in modum deinceps
 auxit Pythia, edito oraculo, ut ventos precarentur
 ſecundos, multoque magis etiam, poſtquam ad
 Artemiſium haud infeliciter rem geſſerant. Quod
 vero, eodem die, ad Thermopylas accidit proe-
 lium, et oraculi Delphici quam maxime aucto-
 ritatem ostendit, et Graecorum, ſi patria peri-
 clitaretur, invictam virtutem bellicam, qua om-
 nes facile gentes ſuperabant. Ita Graecorum
 animi magis magisque erigebantur, quamvis non
 ſine clade abibant; ſed non ſilebat Pythia. Sae-
 pius rogata, ea dabat reſponſa, quae eventu
 comprobata incredibilem vim adderent illorum
 virtuti. Etenim quum vi tempeſtatis, ſubito or-
 tae, duo Parnafi cacumina abſcinderentur, inque
 Perſas devoluta jamjam templum ingreſſuros, ma-
 gnā eorum feciſſent ſtragem, hoc naturae auxi-
 lium Deo tribuebant Delphico, qui ſe ſua de-
 ſenſurum eſſe dixerat, rogatus a Delphenſibus,
 quid de opibus facerent ſacris. Ita quidem Deum
 ſecum facere, ipſi pro certo ſtatuebant: Perſis au-
 tem terror injiciebatur panicus, tanta Dei potes-
 tatis ſigna videntibus. In ſequentibus vero non
 mi-

minorem deprehendimus Pythiae auctoritatem. In tam magni momenti rebus, ubi patriae res agebatur, Graeci quidem unanimes et fortes rem gerebant; discordiae tamen et contentiones mutuae inter civitatum principes non desinebant. Persarum quidem impotentiam magnam partem contuderant: at nondum hi adeo erant profligati, quin in Graecia confisterent, ac bellum ducentes, superiorum calamitatum experientia edocti, prudentius fortiusque pugnare, et Graecos tandem opprimere possent: praesertim si hi, soluto salutari isto concordiae vinculo, hostium exercitui singulas civitates adoriendi, et mole sua obruendi facultatem ultro offerrent. Hoc Pythii senserunt sacerdotes, et huic quoque malo mederi conati sunt. Jam enim viderant conjunctis Graecorum animis multitudinem hostium non obesce. Itaque Lacedaemoniis denuo monitum venit ab oraculo Delphico: „ poenas a Xerxe poscerent caedis Leonidae, quodque responsum daretur, tanquam omen acciperent.” Deridebat Xerxes hanc audaciam, adeoque Mardonium conspiciens, qui coram erat, hunc dixit poenas daturum. Et vero poenas dedit apud Plataeas, quo quidem loco, magnum illud de Graeciae libertate certamen habitum est, idemque omnium celeberrimum. Neque minori fuit gloria navalis apud Mycalen pugna. Profecto, si omnia recte perpendamus, quae illis temporibus singula

la

la praeceserunt oracula, quaeque sunt fecuta, mirari subeat, oraculorum vim et efficaciam tam diu in malam partem explicatam fuisse, quum Graecorum res politicae, ipse civitatum flos et robur, populorum denique vinculum ab iis unice pependisse videatur, adeo ut merito Delphicum oraculum totius Graeciae gubernaculum appellare non vereamur.

*Oraculi Delphici auctoritas in causis
dirimendis regum Spartanorum.*

Ut apud omnes fere gentes regia dignitas summus semper in civitate gradus honoris fuit, ita apud Lacedaemonios hic locus fuit princeps, idemque honoratissimus. Qui hanc Spartae dignitatem obtinuerunt, post recuperatum a Doribus Peloponnesum, Heraclidae fuerunt, id est Herculis divinae stirpis posterii, mixti quidem cum ceteris Doribus, verum hoc jure regio distincti, adeo ut genuinos prorsus Heraclidas eos esse oporteret, qui ad regnum capessendum idonei existimarentur: nam si ab altera tantum parte ab Hercule descendere, vel spuriae progeniei eos esse constaret, non admittebantur, vel forte admissi, dignitate exuebantur. Heraclidarum igitur Spartae duo statim genera fuerunt, atque ex horum propagine reges deinceps petiti sunt. Hi filii erant Aristodemi

Eu-

Eurysthenes et Procles uno partu nati: quae res postea gravissimis inter illos contentionibus an-
sam praebuit. Nam a se invicem per totam vi-
tam disenserunt (1). Mortuus erat pater eorum
Aristodemus, brevi postquam in vitam prodie-
rant. Lacedaemoniis autem lex erat, ut eum
defuncti regis filium regem crearent, qui esset
primo genitus. Nescientes vero Lacedaemonii,
utrum puerorum eligerent, ipsa matre negante
se dignoscere, cupiente scilicet ambos creari re-
ges, rem ad oraculum retulerunt Delphicum,
sciscitantes, quid hac de re facerent. Consulenti-
bus Pythia mandavit σφέας ἀμφοτέρα τὰ παῖδιά
ἡγήσασθαι βασιλῆας, τιμᾶν δὲ μᾶλλον τὸν γε-
ραίτερον, „ utrumque regem ducerent, majorem
autem nati majore in honore haberent”. Hoc
tamen nihilo magis responso res Lacedaemoniis
expedita erat. Quo enim pacto primogenitum
invenirent? Itaque callidum Panitis, viri Messe-
nii, consilium fuit, ut diligenter observarent,
utrum puerorum mater curaret priorem, e. g.
lavando, nutriendo, ceteris, quae a matribus fieri
solent. Quam si, eodem semper, modo eundem
tractantem priorem deprehendissent, hunc judi-
carent nati majorem. Itaque fecerunt. Quum
enim Spartiatae matrem observassent, mox eam
re-

(1) Herod. VI. 52.

repererunt semper eundem curantem priorem, atque hunc adeo, qui magis a matre honorabatur, tanquam primogenitum acceperunt, dato illi, a felici inventione, nomine Eurysthenis; minori autem Proclis. Et in his quidem primis simul regibus Creandis, Pythiae sapientia animadvertenda est. Hac enim re effecit, ut, regum dissentientibus perpetuo animis, quaedam apud Lacedaemonios consentanea esset imperii moderatio. Quam adeo reipublicae rationem non dubitavit Plato (1) ad numinis providentiam referre, ita existimans: *θεός, οἶμαι, κηδόμενος ὑμῶν τις, ὅς τὰ μέλλοντα προορῶν, δίδυμον ὑμῖν φυτεύσας τὴν τῶν βασιλέων γένεσιν ἐκ μονογενοῦς, εἰς τὸ μέτριον μᾶλλον ξυνέστειλε.* „Deus, opinor, aliquis vestri curam gerens, futurisque providens, geminam vobis regum progeniem ex una stirpe produxit, adque moderationem eorum potestatem temperavit”. Neque hoc Pythiae calidissimum consilium caruit effectu. Semper enim sibi invicem adversabantur reges Lacedaemonii, quorum impotentiae Ephori freni loco dati erant, qui eorum impetum coërcerent: vereque Plato (2), *ὁ δὲ τρίτος, inquit, σῶτηρ ὑμῖν ἔτι σπαργῶσαν, καὶ θυμουμένην τὴν ἀρχὴν ὁρῶν, οἷον ψάλιον ἐνέβαλεν αὐτῇ τὴν τῶν ἐφόρων δυνάμιν, ἐγγυὲς τῆς*

(1) De Legg. III. 11. (2) ibidem.

τῆς κληρώτης ἀγαγὼν δυνάμεως· καὶ κατὰ δὴ
τοῦτον τὸν λόγον ἡ βασιλεία παρ' ὑμῖν ἐξ ὧν
ἔδει ξύμμικτος γενομένη, καὶ μέτρον ἔχουσα,
σωθεῖσα αὐτὴ σωτηρίας τοῖς ἄλλοις γεγόνεν αἰ-
τία. „Tertius servator vobis qui adfuit, luxu-
rians adhuc et ferociens vestrum videns imperi-
um, ei tanquam frenum injecit Ephorum po-
testatem, adversus forte electam potentiam pro-
pe ducens: et tali ratione imperium vestrum, e
quibus decebat compositum ac moderate con-
stitutum, et ipsum servatum, et ceteris causa sa-
lutis fuit”. Quem autem alium hic ob animum
habebat tertium servatorem hospes Atheniensis,
in Platonis Dialogo, nisi Lycurgum, qui et se-
natum et Ephoros instituit? Et hic erat Py-
thiae auctoritate Lacedaemoniis legislator datus, ut
supra vidimus. Idem ergo ὁ θεός κηδόμενος
primo Lacedaemoniorum rem publicam ab inter-
itu retraxit, dominantibus discordiis civilibus,
dato Lycurgo legislatore, deinde regum bino-
rum creandorum fuit auctor. Tertio, horum ex-
sultantem quum videret potestatem, Ephoris datis,
refrenavit, qui tum illorum impetum regerent,
tum, absentibus illis, pro regibus essent. Et sic
quidem luculenter apparere opinamur, regum La-
cedaemoniorum genus unice a Pythiis sacerdo-
tibus pependisse, eorumque res gestas fere om-
nes ab hoc oraculo rectas fuisse et ordinatas:
quod jam in aliis videbimus.

Postquam Mardonius fractas suas in Graecia copias in Asiam reduxerat, insequenti anno (1), Darius in Graeciam misit aquam terramque petitem, navesque imperatum longas civitatibus maritimis (2). Graecorum multos, et in his praecipuos Aeginetas Persarum voluntati obtemperasse legimus. Id aegre ferentes Athenienses Aeginetas Spartae infimularunt, quod, Persis more gerundo, Graeciam prodidissent. Itaque Cleomenes Anaxandridae filius, alter Spartanorum rex, Aeginam trajecit, auctores deditiois apprehensum. Sed non conveniebat huic cum altero rege Spartanorum, Demarato, cujus et machinatione factum, ut, infecta re, Cleomenes abire cogeretur. Hinc ira aestuans, captabat occasionem Demaratum collabefaciendi, quam facile invenit (3). Demaratus enim eatenus erat Cleomeni genere inferior, quod hic ab Eurysthene, ille a Procle originem duceret. Demaratus patrem habuerat Aristonem, regem itidem Spartanorum. Hic duas deinceps uxores duxerat steriles: tandem e tertia, quam fraude abduxerat Ageto, quocum Aristoni amicitia erat, suscepit Demaratum. Huic autem quum filius natus esse nunciaretur, sedenti in concessu cum Ephoris, non se natum

(1) Herod. VI. 46 – 51. (2) Vide supra pag. 17.

(3) Herod. VI. 61 – 63.

tum putavit, et computatis per digitos mensibus, a quo tempore duxerat, adjurans dixit: hic filius meus non est: (1) quod verbum tunc quidem ab Ephoris neglectum, post vero Demaratum regno privavit. Defuncto Aristone, Demaratus in regnum succeserat: mox cum Cleomene tum aliae, tum imprimis de Aeginetis haud traditis, intercedebant similtates. Jam Cleomenes certus amovendi regno collegam, componit cum Leotychide, Menaris filio, inimicissimo Demarati, ut, si regem eum in locum Demarati constituisset, ipsum adversus Aeginetas comitaretur.

Accepta conditione, mox Agis contra Demaratum juravit, negans eum rite Spartanis imperare, quippe qui filius Aristonis non esset, repetitis, quae Ariston, nato filio, dixisset, testes adhibens eosdem Ephoros, qui tunc adfuerant dicenti. Legibus enim Lacedaemoniis, vel cives oportebat ex utroque parente Lacedaemoniis esse, alioqui pro nothis et adulterinis habebantur, cujus quidem rei in Partheniis illustre exemplum est (2). In regibus vero non hujus quidem unius ratio quam maxime habebatur, verum etiam in primis, an Eurysthenis et Proclis essent posteri. Dubitantes igitur Spartani, nec satis scientes, quomodo hanc rem expedirent, quod tutissimum arbitra-

(1) Herod. VI. 63—67. (2) Pausan. in Lacon.

trabantur, rem ad Oraculum rejecerunt Delphicum. Et tunc quidem omnibus apparuit, quanta esset in dandis consiliis Pythiae prudentia. Hanc sane perspectam habebat Cleomenes, ideoque Pythiae sibi voluntatem astu conciliaverat, auctore Cobone, Aristophanti filio, viro apud Delphos maxima auctoritate. Interrogantibus Pythiam, *ἐκπνε μὴ Ἀρίστωνος εἶναι Δημάρτητον τὸν παῖδα.* „Censebat Aristonis filium non esse Demaratum.” Post tamen, detecta fraude, qua Cleomenes circumvenerat Demaratum, ille quidem civibus adeo fuit invidus, ut magis magisque rei publicae perniciose moliretur, ac tandem (1) per furorem ipse sibi mortem conscisceret. Cobon in exilium missus, Perialla, id temporis Apollinis vates, honore spoliata est. Quamvis autem haec Pythiorum sacerdotum corruptio contemnenda videatur, nec rei gravissimae consentanea, justas tamen rei ita administratae causas existisse, credibile est. Quum enim omnium fere civitatum haec sit conditio, ut, quo magis valeant complures gratia et liberalitate, eo plures existant diversarum partium factiones, quae sibi invicem adversantes totam labefactent civitatem, ac deinceps perdant; Pythii sacerdotes opinati sunt, praestare, alterum removeri regem, quam, sal-

(1) Herod. VI. 75.

salvo utroque, ruere civitatem ad interitum. Ubi vero conatus successu caruerant, quis dubitet, an mox instauratum iverint perdita iidem Pythii sacerdotes? Mortuus est in exilio Leotychides, qui in locum succeserat Demarati, postea quam in Thesfalica expeditione corrumpi se fiverat: quam ob rem ad iudicium delatus, Sparta profugus, Tegeam se contulerat, vindictam metuens suorum. Nec tamen extinctam credamus et regum auctoritatem et genus unde fierent. Erant enim tum Ephori, regio fungentes munere, absentibus regibus, tum adeo stabile jus erat succedendi, ut filius vel nepos illud obtineret, licet pater aut avus exilio multati, imo capitis poena affecti essent. Hinc brevi post Archidamus, Zeuxidami filius, Leotychidae nepos, post mortem patris rex creatus est, quippe defuncti ante Leotychidis in exilio obitum (1). Atque maximum quidem auctoritatis testimonium Pythiorum sacerdotum in genus regum, adeoque civitatem Lacedaemoniorum hoc est, quod per aliquot etiam centenos annos, post hanc memoratam Pythiae corruptionem, eorum respublica steterit salva, dum et Delphicis praeceptis et regibus et Ephoris utebantur, e Lycurgi instituto.

Itaque apparet ex iis, quae attulimus, miram
ubi.

(1) Herod. VI. 71.

ubivis fuisse, et temporibus imprimis accommoda-
tam, Delphorum sacerdotum sagacitatem, atque
hinc etiam, non tam vilem fuisse Oraculorum, in
primis Delphici, ab initio conditionem, quam
postea evasisse videtur. Etiam, si concedamus,
proprii commodi studio, five sacerdotum, five
civitatis, ad quam pertinerent, non posse Oracu-
la absolvi, vel sic tamen, omni tempore, quo
vigerunt, plus boni quam mali peperisse con-
tendimus. Quod si tantum auctoritatis, a prima
cujusque gentis origine, sacerdotibus tribuimus,
et in his homines spectamus, vel virtute vel
artium cultura, ceteris popularibus praestantes,
credibile est omnino, eosdem vel saepius cor-
ruptos, postea maximi semper momenti fuis-
se in civitate bene administranda, in gentium
illarum flore et summo roboris fastigio. Ut
enim cogniti erant sacerdotes ii, qui gentes,
ab incunabulis inde, ad majora quaevis evexis-
sent, sic in gentium vigore retinuerint auctori-
tatem necesse est. Sapientissima enim eorum con-
silia, in dubiis civitatum causis, vis ad regendos
animos, tum etiam externa, qua se sustentabant,
gravitas, quaecunque civitatum saluti conduce-
rent, certe et potuerunt et effecerunt. Nec mi-
rum. Hominum vitia non alebant, imo occur-
rebant, simulac his vel principes, vel populus
magnam partem, vel singuli se dederant. Merita
et virtutes ubi invidia oppreserat, si in ipso dis-
cri-

crimine non potuerant succurrere, tamen postea vindicabant. Acciderit autem, ut male viderit Pythia, quod haud uno fatemur exemplo posse probari, toties tamen opponere posse videmur ejus consilia, quibus reipublicae salutem aut restitutam aut conservatam esse pateat, nunquam vero haec Pythiae auctoritas clarius eluxit, quam bellis Persicis. Prudentissime enim effecit, ut solos oracula spectarent Athenienses, de quibus optima quaeque possent sperare. Haud obscure testatur Herodotus (1) hanc Atheniensium, praeter ceteris Graeciae populis, auctoritatem, dicens: „ νῦν δὲ Ἀθηναίους ἂν τις λέγων σωτήρας γενέσθαι τῆς Ἑλλάδος, οὐκ ἂν ἁμαρτάνοι τ' ἀληθές· οὗτοι γὰρ ἐπὶ ὀκότερα τῶν πρηγμάτων ἐτράποντο, ταῦτα ῥέψειν ἔμελλε. Ἐλόμενοι δὲ τὴν Ἑλλάδα περιεῖναι ἐλευθέρην, τοῦτο τὸ Ἑλληνικὸν πᾶν τὸ λοιπὸν, ὅσον μὴ ἐμήδισε, αὐτοὶ οὗτοι ἔσαν οἱ ἐπεγείραντες, καὶ βασιλεῖα, μετὰ γε θεοῦς, ἀνωσάμενοι.” „ Nunc autem, si quis Athenienses Graeciae liberatores existisse dicat, profecto non aberret a vero: hi enim, in quascunque partes se contulissent, eadem erant praeponderaturae, quum vero praetulerint Graeciam superesse liberam, hi ipsi fuerunt, qui, quidquid Graeciae reliquum erat, cum Medis non sentiens

erex.

(1) Herod. VII. 139.

erexerunt: quique, secundum Deos, regem repulerunt." Quod si causam indagamus, cur tantum ab Atheniensibus expectarent Pythii sacerdotes, haec in primis in censum ventura videntur. Vigebat omnino in Graecia libertatis studium: idem excellebat Spartae. Quid vero sit libertate carere, non tam ceterae civitates expertae, quam quidem Athenae fuerant, temporibus Pisistrati et Pisistratidarum. In hoc tyrannidis periculum ne iterum prolaberentur, et Ostracismo et aliis institutis cautum erat, quibus singulorum in civitate principum potentia adstringeretur. Praeterea Athenienses Persas experti erant, non item ceterae Graeciae gentes: tandem enim, Marathonia pugna pugnata, Lacedaemonii adven-
runt, inque Persis profligatis novum videbant spectaculum, ignotis quippe Lacedaemoniis Medorum et forma et armorum genere. Ut igitur natura fortiores sumus, si quem jam sumus in armis experti, sic verisimile erat, ad rem Graeciae defendendam, Athenienses fore valentiores. Itaque hos oracula perculerunt priora, ne periculum spernerent; posteriora vero animum addiderunt, ne nimis essent commoti. Accedebat Themistoclis sagacitas, prudentissimi viri, suae naturam civitatis optime perspectam habentis. Si per hunc suas sacerdotes partes egisse dixeris, per eosdem hunc consilium servandae Graeciae explevisse, infitias non iveris; imo horum magis
con-

consilio, quam armis Graeciae, videtur Xerxes victus. Sed sufficiant haec, quae ad Delphorum auctoritatem in res Graecorum declarandam conscripsimus, et hanc qualemcunque nostram disputationem verbis finiamus Heusdii, Viri Clar., de oraculo Delphico universe haec dicentis: (1)
 „Contemni aliquando coeperunt oracula, nec immerito: nam sacerdotibus excelluerunt deinde politica prudentia, politici et philosophi, ut Pythiam doceret plane Themistocles, quid suadendum esset ad servandam Graeciam. Verumtamen, nisi, pristino aevo, egregie profuissent Delphici prudentes, ipsa Themistoclis aetate, tanta eorum esse auctoritas non potuisset. — Utinam tractetur aliquando historia Graeca, ut tractavit eam Herodotus, secundum oraculorum historiam! Sed nimis hoc abhorret a temporibus nostris.

(1) In Diatr. in Civ. Ant. pag. 22.

T A N T U M.

T H E S E S.

I.

Ratio grammatica et critica, eaque severa, unica via est, qua ad intelligentiam ejus, quod in antiquis scriptoribus pulchrum et venustum est, perveniamus.

II.

Ad nullam non disciplinam rite tractandam, egregie valet antiquarum literarum studium.

III.

Eorum sententiae nostram quoque adscribimus, qui putant, Herodoti historiam Epici carminis imaginem referre.

IV.

*Quamvis non pauca tradiderit Herodotus, quae merae habenda sint fabulae, in rebus tamen
gen.*

gentium enarrandis gravioribus, fides ei haud neganda videtur.

V.

Delphorum oraculum quasi vinculum fuit cum sacrae, tum politicae Graecorum conjunctionis.

VI.

Perniciosa erat apud Aegyptios consuetudo, qua filius cogebatur in eadem arte versari, quam pater exercuerat.

VII.

Valide, nostra quidem sententia, oppugnavit Meursius, in Pisistr. C. XI. opinionem Thucydidis affirmantis, rationibusque evincere conantis, fuisse Hippiam, Pisistratidarum natu maximum. Thucyd. Hist. VI. 55.

VIII.

Etsi Photii, in Bibliotheca scribenda, diligentia multorum nobis librorum notitiam servavit, quos alioquin ignoraremus, et concedimus ipsum Photium, suo tempore, litterarum studium multum pro-

provexisse: colligendi tamen excerpēdique consuetudinem, quae ab eo inde, in Graeco imperio, viguit, multis libris interitum adtulisse credimus.

IX.

Recte Cicero de Legibus, l. 1. c. 3. „Intelligo alias in historia leges observandas, alias in poemate; quippe cum in illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraque.

X.

Acuta est Isocratis, atque ex intima humani ingenii cognitione desumpta, observatio in orationes contra Euthynum, Cap. 12. πάντες ἄνθρωποι, ὅταν περ ἀδικεῖν ἐπιχειρῶσιν, ἅμα καὶ τὴν ἀπολογίαν σκοποῦνται.”

XI.

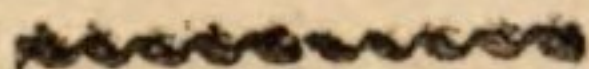
Quamvis vere dixerit Horatius, Art. Poet. vs. 60.

*Ut silvae foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit aetas.
his tamen, qui hodiernis linguis scribunt, licere
putamus, ut prudenter et cum delectu obsoleta,*
70.

vocabula ab oblivione revocantes, patrium sermonem amplificent.

XII.

*In carminibus, quae dicuntur, Anacreonticis
haud pauca sunt, quae alium habuisse auctorem
videntur.*

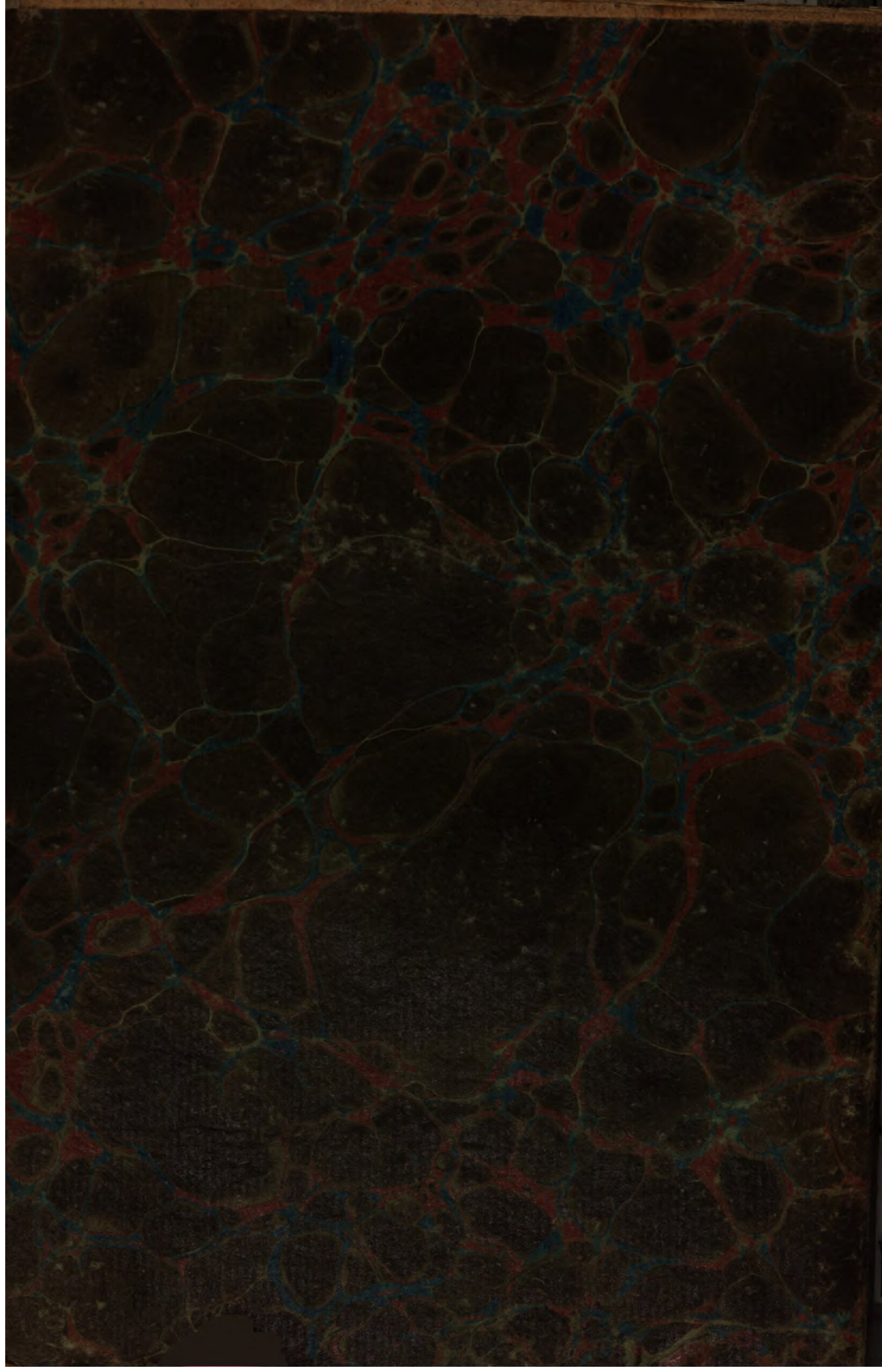

(111)

concordia in christiana ecclesia, quod est
etiam in christo.

XII

In christiana ecclesia, quod est
etiam in christo, quod est
etiam in christo, quod est
etiam in christo, quod est

Merxlo, Henricus J.

Diss. inaug. de vi et efficacia oraculi Delphici in Graecorum res
gravissimas

Traiectum ad Rhenum 1822

Diss. 2109,10

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10850055-5